

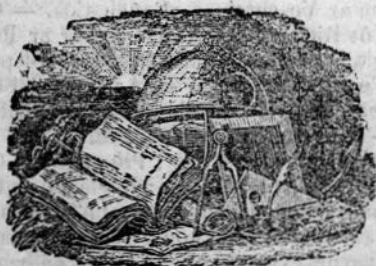
**CONFÉRENÇOU
CURIUS,
UTIL HAC INTERESSANT,**

COMPOSET EVIT

AMUSAMANT AN DUD DIVAR AR MEAZ,

GANT A.-L.-M. LÉDAN,

*Cresget eus a eun niver bras a draou remercabl
pere no n'em gavent get er C'honferançou genta.*

**E MONTROULEZ,
E ty A. LÉDAN, Imprimer ha Librer.**

AVIS D'AL LENNER.

Da zezirout eo e ve placet en oll tieguezou var a mèt, er c'huz-tol, diou blanqennic, an eil a uz d'eben, var bere e ve placet reiz al Levriou e zàn da henvel :

Buez ar Zent. — An Aviel. — Imitation Jesus-Christ. — Deveriou ar C'hristen. — Instructionou Christen evit an dud yaouanc. — Curunen ar Verc'hez. — Imitation ar Verc'hez. — An Devez Mad. — Reglamant a vuez. — Instructionou profitapl evit an oll. — Levric an Æl-Gardien. — An Doctrin Gristen. — Heuriou Brezonec. — Ar C'hatekismou. — Catekis historic. — Mellezour ar C'halonou. — Canticou Nevez. — Canticou spirituel. — Mis Mari. — Hent ar Groas. — Devotion da Galon Sacr Jesus. — Ar Scapuler. — Ar Rozera. — Chapeled pe Curunen hor Zalver. — Pedennou evit an Azvent hac ar C'horaiz. — Mysteriou an Oferen. — Buez Joseph. — Ar Pêvar Mab Emon. — Trajedi Jacob ha Trajedi Moyses. — Simon a Vontroulez. — Ar Bonom Mizer. — Sermon ar Vesventi. — Fanch Còs. — Güzieguez ar Potr Còs Richard. — Antretien var ar Poeziou hac ar Muzuriou neve. — Michel Morin. — Displijadur eur C'hure d'e vatez Lorança. — Ar Buguel Fur. — An Den Expert. — Ar Pastoral. — Collocou gallec ha brezonec. — Güzziou ha Soniou, etc.

Caout a rêr c'hoas : Paper ; Plùn ; Liou ; Crayonou ; Canivedou ; Cachet ; Plùn dir ; Reglennou ; Paper aour hac arc'hant ; Paper fleuriet ; Greun bian da ober goalinier ; Taulennou ; Imachou ; Mein tò fin ha Crayonou da scrifa varne, evit ar scoliou ; Cahierou bras ha bian ; Portefeuilleu, ha pep seurt Deillou, re glas, arc'hant hac aour ; Pennou HeJ, arc'hant hac aour ive, oll evit ober Boquedou, ha calz a draou all er guis-se.

Cartou da c'hoari, Jeuyou Lotto ha Dominoyou, etc.

*Al Levriou-ze a gaver e ty LÉDAN, Imprimer,
e Montroulez.*

CONFÉRANÇOU

CURIUS,

UTIL HAC INTERESSANT.

G. *Gant piou e zeo bet poblet ar bed?*

R. Gant bugale Noë, Sem, Cham ha Japhet.

G. *Pez seurt partach a voe grêt dezo?*

R. Sem en devoe al lodennou eus ar c'hreiz-de eus an Asi; Cham en devoe an Afriq, ha Japhet an Europ, hac al lodennou nord en Asi.

G. *Pet sqiant natur en deus an den?*

R. Pemp : Ar Gûelet, ar C'hlêvet, ar Blassa, ar C'huessa, hac an Touch.

G. *Piou en deus invantet ar Scritur?*

R. En attribui a rêr da Zoue memes, a roas da Voyses an dec Gourc'hemen eus al Lezen, scrifet var diou daul ven. Cadmus, roue Thèbes, mab da Agenor, roue Phenici, a zigassas ar Scritur eus ar Phenici en Greç, vardro ar bloavez 1617 aroc J.-C.

G. *A bez seurt utilite eo ar Scritur?*

R. N'en deus den na gonven e zeo an utilla eus an oll sqiantchou : beza e zeo ene ar c'hommerc, tablen an amzer dremenet, reglen an hini da zont, ha messajer ar sônjesonou. Anfin, ar Scritur a zo eun dra necesser d'ar sqiantchou oll, pa zeo gûir, anes-àn ne alfet qet ajissa e stat abet eus ar vuez, dreist oll, en eur vrô e pehini ne veyer nemet dre ar c'hommerc.

G. Petra é an Eol?

R. Eur voul caer meur bet, pehini a zo o sclêrijenna an douar, hac an oll gorfou ténval eus ar pezh a gomos ar bed.

G. Petra en deus an Eol a deoder?

R. Beza en deus vardro tri c'hant nontec mil léo, tost da gant unnec goech brassoc'h eguet hini an douar, dre betra e veler e zeo brassoc'h an Eol vardro ur milion pêvar c'hant mil goech eguet an douar. Beza e mâ pêvar milion léo ha trêgont diouzomp.

G. Da betra e servich an Eol?

R. Da sclêrijenna ha da domma an douar, da brodui ar plant, an anevalet, ha da ober dê beva ha cresqi. An Eol a sclêrijenna ar bed abaoe ma zêo crouet, ha placet é gant Doue ive qer just evel ma é dleet, evit bea util deomp; rac, ma ve huelloc'h, ne alfe qet astomma an douar; ma ve izelloc'h, e teufe da c'hrilla qement zo oll. Servicha a ra c'hoas da regli bue an dud, dre an heuriou, an deveziou, ar misiou, ar bloaveziou hac ar c'hantvejou : anfin, hep an Eol ne alfe den beva.

G. Lavarit din hac an Eol a flach?

R. Goechall e credet e troe an Eol endro d'an douar; mes brêmâ e zoar sur é an douar a ra an dro d'an Eol.

G. Pegueit e mâ al Loar diouzomp?

R. Pemp mil ha pêvar-uguent tri-c'hant peder léo varnuguent peurvuia, rac avichou e ve tostoc'h, hac avichou pelloc'h : vardro pemp goech varnuguent e zeo biannoc'h eguet an douar.

G. Pegueit emedi ar Stered eus an douar?

R. N'eus qet allet er stadudi en eur fêçon sclêr; mes gouzout a rêr penos ar re dosta a zo, d'an nebeuta tout, pêvar c'hant mil goech pelloc'h eguet an eol.

G. Petra é eun Eclip Eol?

R. Eun Eclip Eol en deus lec'h pa en em gav al Loar etre an Eol hac an Douar.

G. Hac eun Eclip Loar?

R. Eun Eclip Loar a êru pa en em gav an Douar etre al Loar hac an Eol.

G. *Penos en em form ar Glao?*

R. Dre stâncadurez ar c'hounabrennou, a zo forçet gant an avel, pe an digoridiguez eus an ear, a forç d'en em unani en bannac'hou, pero en em gav neuze deut da vea re bonner evit en em zouten en ear hac a goez en glao.

G. *Petra é an Erc'h?*

R. Eun dastumidiguez eus a damouigou scorn, meur-bet bian, formet dre galediguez ar c'hounabrennou. An tamouigou scorn-ze, ouz en em unani en nombr bras, hac en eur lezel entrezo calz a spaç gollo, ne formont nemet pluennouigou scânv a erc'h, pere a recco eus a bep costez ar sclêrijen, hac a barris güenn-cann.

G. *Penos en em form ar Grizill?*

R. En em formi a ra eus a dacadenou glao, pere, en eur dremen ebars en oabrou yen, en em scorn en eur goea. Evelse, ne dlefe james bea brassoc'h eguet an dacadenou glao; mes mar dê yen avoalc'h evit scorna ar bannac'houigou dour a rancontr, pe ma en em unan meur a c'hreunen assambles, e teu da vea tevoc'h, hac e form ar greuniou-ze, pere a zo avichou bras evel eur graouen pe eur vi; ar pez a zo caus peurvuia e ra muioc'h a zroug ar grizill eguet ar glao, eus a behini ar bannac'hou, e lec'h en em unani en eur goea, a zo, er c'hontrol, divizet dre ar resistanç eus an ear.

G. *Petra é ar Gurun?*

R. Ar Gurun a zo eur vogueden, pehini o vea rânfermet en eur gouabren, a sco gant nerz ar gouabren-ze; al luc'heden a barris aroc ar gurun a deu eus ar stocaden, pehini a anflam ar vogueden-ze. Ar foultr, pehini eo ar vogueden-ze anflamet, o tont anfin da grevi ha da zifframma ar gouabren, dre an oll effortchou a ra, a fraill hac a zistruj oll qement a rancontr.

G. *E pet gevren e tivizer ar bed?*

R. E pemp: an Europ, an Asi, an Afric, an Americ hac an Oceani.

G. *Gant piou é bet dizoloet an Americ?*

R. Gant Christoph Colomb, naviguer brudet bras,

eus a Gên, er bloa 1492. Bonvila e ramplaças hac a lacas en digas d'ar Spagn, e pelec'h e varvas gant ar chagrin.

G. *Pehini é ar vrassa eus a bemp gevren ar bed e pehini en em gav ar muia a aour hac a arc'hant?*

R. An Americ.

G. *Pehini é ar binvidica e froueziou an douar?*

R. An Asi : hi eo a furnis ar spiceres, ar mein hac ar plant precius, ha calz a draou all.

G. *E pehini ané e santer ar brassa tomder?*

R. En Afric, brô ar vorianed.

G. *Pehini é ar muia poblet, hac e pehini e zé ar sqiantchou ar muia soignet?*

R. An Europ, ar bianna eus ané, mes ar gaera hac an interessanta. Enni en em gav ar greizen eus an de-readeguez, ar binvidiguez, al lezennou, ar sqiantchou hac ar c'hommerç.

G. *Penos e hanver ar pévar gostez eus ar bed?*

R. Ar C'hreiz-dez, an Nord, ar Sav-Eol, hac ar C'huz-Eol.

G. *Penos gouzout al lec'h m'en em gaver?*

R. Ne zeus nemet trei ar c'hein d'ar sav-eol ; neuze e zeus a gleiz ar c'hreiz-dez, a deo an nord, adrec ar sav-eol, ha dirac ar c'huz-eol.

G. *Penos e hanver an Avelou a c'hoez eus ar pévar gostez-se?*

R. O henvel a rêr er memes renq : Avel Su, Avel Nord, Avel Reter hac Avel Gornocq.

G. *Petra é ar Môr?*

R. Eur vrasder divuzul eus a zour c'hoëro ha sall.

G. *Perac é sall ha c'hoëro an dour môr?*

R. Dre vescadur meur a vatier, eus a bere e zeo an hollen al loden principal, hac a deu a fonç ar môr memes, gant re all treinet gant rivierou vras en em dol ebars, hac ive c'hoas ar re a zorti eus a voren an douar.

G. *Penos e tivizer an amzer?*

R. Dre ganvet, dre vloa, ha dre vis.

G. *Pet devez en deus peb Mis?*

R. Güenveur en deus 31 ; C'huevrer, 28 pe 29, herves

ma vez ar bloaves; Meurs, 31; Ebrél, 30; Mae, 31; Even, 30; Gouere, 31; Eost, 31; Güengolo, 30; Here, 31; Du, 30; ha Qerzu, 31.

G. *Petra a hanver bloaves ordinal, pe biseost?*

R. Ar bloaves ordinal en deus 365 devez, hac ar bloavez biseost 366 : éruout a ra bep pèvar bloas.

G. *E ped loden e tivizer ar Bloa?*

R. En peder : an Nevez-Amzer, an Hân, an Discar-Amzer, hac ar Gouân.

G. *P'eur e commançont-ii?*

R. Ar guenta a gommanç an 21 pe an 22 a Veurs; an eilvet, an 20 pe an 21 a Even; an deirvet, an 20 pe an 21 a Voengolo; hac ar bedervet, an 20 pe an 21 a Guerzu : tri mis e pad peb sêson.

G. *Petra a ell ar bed da gaout a vrasder?*

R. Ar Bed en deus nao mil lèo drô; ha ma ve ellet toulla an douar dindan hon treid, e ve ret ober eun toull a bêvar mil pemp cant lèo : neuze e ve cavet en tu-all tud hac o deus o zreid ouz hon re-ni, rac an douar o vea rond, en em gav habitet a bep coste.

G. *Comzit din brêmâ eus a eun invantion benac.*

R. An Tàn a voe ar c'henta tra a zizoloas an dud. Plos ha Plox, mibien Acon, eus ar c'hoec'hvet generation, o vea o pourmen var bord eur forest vras, e tigüeas eun tempest qen horruhl, ma scòe an eil güezen ouz eben, hac e crogas an tân e meur a hini, dre nerz ar frottamant. Plos ha Plox, pere n'o devoa güelet biscoas tam tân, a zônjas e voa ze eur bunion a beurz Doue, hac e redjont en eur voela da lavarat d'o zad ar pez o devoa güelet. Acon a yas gante var ar plaç, e pelec'h ne gavjont nemet glaou maro, mes pere a voa tom. Dre eun inspiration a Zoue, e lavaras d'e vugale qemer daou dam coad sec'h, hac o frotta stard an eil eus eguile : en ober a rejont, ha qerqent o devoe tân.

Er bloa 130 eus ar bed, Jubal a invantas ar fêçon da ober tantennou evit en em loja. Tubald-Caïn a invantas ar fêçon da forji hostillou houarn. Naambleur, e c'hoar, a invantas ar fêçon da nea ha da ober lien.

Er bloa 139, Caïn a gonstruas ar guenta kær, pehini a hanvas Enochia.

Dagon a invantas ar féçon da hada ar greun, ha da ober an alazr.

Er bloa 2178, an Athenianet a invantas ar féçon da labouratar gloan ha d'en em zervicha eus a heul. Mysor, o pourmen var bord ar môr, a zastumas eun nebeut eonen, ha goude er bea tânvêt, e laqas ober haulen.

Qenta marc'h a voe houarnet, a voe hini Childeric, roue a Franç, er bloa 482.

Er bloa 515 e voe construet ar c'henta Melinou e Franç.

Er bloa 830, an Holandisien a invantas an Horolachou.

Ar C'hleyer a voe implijet e Franç, vardro ar bloa 350, invantet tost da Rom, vardro ar bloa 400.

Er bloa 1440, Yan Guttemberg, soudard allamant, a invantas an Imprimeri.

Pell goude, eur manac'h a invantas ar Poultr.

Er bloa 1654, Charles IX, roue a Franç, a ordrenas ma commançe ar bloa ar c'henta devez a vis Güenveur : aroc e commence vardro Pasq.

Ar c'harcul decimal, ar poeziou hac ar muzuriou nêve a zo ive eun invariantion ar gaera. Nac a boan o devoa ar scolaerien guèz guechal, o tesqi carculi dre diner, dre goennec ha dre livr ! Brémâ ne zeus nemet *francou* ha *çantimou*, féçon meurbet êzet da garculi, hac adoptet gant an darn-vuia eus ar rouantelezou all. Ar poeziou hac ar muzuriou còs a chenche casi e peb parros eus a Franç : brémâ ar poeziou hac ar muzuriou nêve a zo hivizigen ingal dre ar Franç oll.

G. *Comzit din eus ar Franç.*

R. Ar Franç a zo divizet en 89 Departamant, 383 Arrondissamant, 2,800 Canton, ha 40,161 Commun. En hirdet e deus 260 lèo, hac en ledandet 245. Bea zo 37,000,000 a bopulation.

G. *Lavarit din eun dra var ar Francisien.*

R. Ar Francisien a zo laouen ha hentapl. Carout a reont an oll sqiantchou ; tud meurbet vaillant int en oll brezellou, eur garante an tenera o deus evit o mam-brô,

hac e rofent an dacaden divea eus o goad evit he difen.
Bea int speredus, güiziec, hac injinus; soudardet calonec
ha gracios int.

G. *Havit ar Rouantelezou principala eus an Europ.*

R. Brò-Zoz, ar Russi Europ, ar Suéd, an Autrich,
ar Pruss, ar Franç, Naples, ar Spagn, ar Portugal,
an Turqi Europ, an Holand hac ar Beljiq.

G. *Petra é bividiguez ar Russianet?*

R. En jeneral int grossier, ignorant ha sovaj e meur
a brovinc, hac en darn all e tisquezont bea civilizet,
vaillant, speredus hac injinus.

G. *Petra a leverot-u eus a habitantet ar Portugal?*

R. Bea int deread, jenerus, sobr ha dissimul. Tremena
a reont evit bea glorius ha venjançus.

G. *Hac ar Spagnolet, petra int-ii?*

R. Pretanti a rêr int roc hac orgouillus; mes sobr int,
pridirijs ha paciant er maleuriou. Lavarat a rêr en pro-
verb : roc evel eur Spagnol.

G. *Petra a lavarit-u eus a habitantet ar Suéd?*

R. Bea int glorius ha vaillant, ha carout a reont ar
sqiantchou hac al lux.

G. *Petra a lavarit-u eus an Alamantet?*

R. Tremena a reont evit bea laborius ha vaillant; mes
n'int qet sobr : evel calz a Vretonet, e caront re o banne.

G. *Petra é bividiguez an Turqet?*

R. Meurbet e caront ar repos, ha calz douguet int
d'al lubricite, d'al lux, d'an impocrisi, ha dreist oll
d'an interest. Carantezus int en andret an estranjourien.
Ar Sultan a guemer an titrou pompus eus *Doue an douar*,
Sgeudan Eol hac al Loar, ha *Distribuer Rouantelezou*.

G. *Comzit din ive eus an Holandisien.*

R. O bizidi a zo fontet var ar vertuz. Romercout a
rêr en o zoues eun urz hac eur c'hundu leun a furnez hac
a zo necesser d'ar gout o deus evit ar c'hommerç. N'eus
pobl ebet qer propr egueto var ar pez a apparchant dê.
Meurbet e caront ar bièr hac ar butun.

G. *Pez seurt tud é an Italianet?*

R. En jeneral int gracios, prudant ha speredus mad

evit ar sqiantchou hac ar micheriou; mes reprochi a rêr dé da vea venjançus.

G. *Nac ar Zozon, petra int-ii?*

R. Ar gouarnamant en deveus troet anê a grenn d'au navigation ha d'ar c'hommerc; simpl ha serius int, mes mancout a reont a zobrentez.

G. *Pe seur bividiguez o deus an Africanet?*

R. Tremen a reont evit bea feroç, digalon ha disleal, herves eur beacher benac; mes herves re-all, en em gav meur a bobl er c'hontreou-ze o deus ar memes bividiguez evel a voa e commañçamant ar bed. En dezert Sahara, eur marc'hadour a roas cant mil scoët evit eur banne dour, rac eno e rêr bete tri c'hant lèo avichou hep na ve cavet eur strill.

G. *Roit din eun detall eus a seiz Burzud ar bed.*

R. 1. Ar Volz caer a eure Arthemis da ober d'e fried, ar roue Mosol, er guær a Halicarnas, capital rouantelez Cari. Ar pez caer-ze en devoa tri droatad ha tri-uguent eus ar c'hreiz-de d'an nord; ar façaden a voa eun nebeut strissoc'h; bea en devoa pèvar c'hant unnec troatad trô. E huedet a voa eus a seiz troatad ha trêgont, ha bea en devoa c'hoec'h colonen ha trêgont en diabars. Ar philosoph Anaxagoras, eus a Glamozen, pa er goelas, a lavaras: Cetu aze calz a arc'hant chenchet e mein.

2. Templ Jerusalem, construet gant ar roue Salomon, var mene Moria, er plaç ma velas David en æl distrujer eus a justiç Doue, eur c'hleze noaz en e zorn. Seiz vloaz e voet ouz en ober. Ar plaç santel eus an Templ-se a voa hir ha ledan eus a ugent ilinad, hac eus ar memes huedet, eus a behini dec ilinad a voa goloet eus a aour, hac an dec ilinad all eus a vein precius. Joseph an historian a lavar e voa ennàn dec mil cantolor aour, dec mil daul, goloet en aour, hac unan goal vras, tout en aour; ugent mil anaf aour, ha daou c'hant mil arc'hant; pèvar-uguent mil plat aour, ha cant tri-uguent mil arc'hant, ugent mil scudel aour, ha daou-uguent mil arc'hant; ugent milezançouer bras arc'hant, hac antercant mil all biannoc'h; dec mil robe goernisset eus a vein

precious ; daou c'hant mil drompill arc'hant , ha daou-uguent mil instrument music , en aour hac en arc'hant .

3. Templ ar fals-douees Diana , en Ephès . Distrujet e voe gant Erostrat , pehini , evit laqat comz dioutàn , a laqas an tân ennàn , 356 vloas aroc J.-C. Pêvar-c'hant vloas e voet ouz e gonstrui . Bea en devoa pêvar-c'hant pemp troatad varnuguent a hirdet , ha daou c'hant ugent a ledandet , soutenet gant seiz varnuguent colonen a dri-uguent troatad hueldet , ornet eus a sculteür , pere a voa bet roet pepini gant eur roue . Ar c'hoad materi a voa cedrès , hac an dorjou cyprès .

4. Ar Vuraillo eus a guær Babylon , construet dre urz Nabuchodonosor : bea o devoa seiz troatad ha pêvar-uguent a ledandet , tri c'hant anter-cant a hueldet , hac ugent léo drò . C'hoec'h carros bras a elle tremen varne ézetamant . Ar guær-ze e devoa pemp dôr varnuguent , tout en coëor massif , pe evit tra , pa bromettas Doue da Cyrus conqeri Babylon , e lavaras dean : *Me a fraillo an dorjou coëor.* (Isaï. ch. 25. v. 22.)

5. Statu Jupiter Olimpïen , e Pisa . Phidias , sculter calz brudet , a ras aneàn . Pausanias en deus en despeignet evellen : Güelet a rër , emeàn , an doue azeet var eun tron aour hac olifant , memes tra evel ar statu . Bea en deus var e benn eur gurunen a seblant bea olives ; en e zorn deo e toug douees ar victor , en olifant , pehini e deus evit coëffeür eur gurunen aour , hac en e dorn clêiz e talc'h eur septr grêt eus a bep seurt metal precious , hac eun erêr er beg . E goëffeür d'an doue a zo aour tout , ha var an ornamantchou oll e zeus poltrejou eus a bep seurt anevalet , ha fleurïou precious meurbet , labouret esqis .

6. Statu Apolon , en Arem , savet etal pors Rhodes , en enor d'an Eol . Qen huel e voa , ma tremene batimantchou gant o goëliou displeguet etre e ziouc'har . Bea en devoa 105 troatad hueldet . Chares , ha Linda , disqib Lysippa , sculter brudet bras , a ras ar statu-ze ; daouzec vloas e voe ouze ober . C'hoec'h vloas hac anter-cant goude e voe discaret gant eur grenamant douar , pehini a occasionas eun distruj horrubl er sav-eol , ispecial e rouantelez Cari

hac en enezen Rhodes, 225 bloas aroc J.-C. Goude eur spaç a 896 bloas e voe cavet c'hoas seiz cant ugent mil liour boes eus aneàn, pere a voe goerzet da eur judean gaut Moavia, c'hoec'hvet calif, er bloa 672 eus a J.-C.

7. Pyramidennou carre an Ejipt, savet gant ar pharaonet, rouane ar vrô, ul lèo vad eus Cair, ar gaptal. Bea eus teir vras, hac a zo hed 200 pas an eil ouz eben. An hini a zo e coste an nord e deus 600 pas hueldet ha 700 pas a ledandet en carre. Bea e voet tri bloas varnuguent ouz o zavel, 360 mil den a labourer varne. Plin a lavar e voe dispignet 7 milion en oignon hac en rabes hepquen. (An ejiptianet ancien a voa goal debrierien legumach!) An diou byramiden all n'int qet qen huel na qen teo hac an hini guenta. Ar guelennadurez ancien a ro da gredi e voent grêt evit servicha da volzou-bez da familhou ar rouane, ha penos en hini vrassa e vije deposet corfou ar rouane, goude o maro, hac ebars ar re-all corfou ar rouanezet ha re o bugale. Ar byramidennou-ze a zo bepret en o za; ha marteze e chom eur breton vaillant côs benac c'hoas hac a elfe comz diouto gant guirione, ha repeti gant gloar ar c'homzou memorabl-mâ a adressas Bonapart d'e arme, er bloa 1797, pa voe conqeret an Ejipt gant ar Francisien vaillant, en eur disqueuz dê gant beg e gleze ar pyramidennou : « Soudardet ! divar lein ar pyramidennou-ont, pèvarzec » canvet a admir ac'hanoc'h ! »

G. *Goude bea despeignet ar burzudou bras, comzit din brêmâ eus ar burzudou bian.*

R. Eh bien, selaouit : 1. Er c'hoezecvet canvet, Pèr Alumnus, manac'h italian, a scrifas ar *Gredo* hac an Aviel divea var eun tam paper, bras evel eun diner.

2. Eun den all, qer paciant, a bresantas da Elisabeth, rouanez Brô-Zoz, eun tam paper eus vent eun ivin, var behini e voa scrifet sclêr Gourc'hemennou Doue, ar *Gredo* hac ar *Bater*, hac an dat eus ar bloa.

3. Jerom Faba, bêleg italian a raz eur pezh labour, en beuz, pehini a represante an oll mysteriou eus a Bassion J.-C., hac a zastume en eur graouen guelvez.

4. Grêt en devoa ive eur c'harros eus vent eur greunen vinis, en pehini e velet eun autrou hac eun itron, eur c'hocher o condui ar c'harros; ha qezeg ous en treina. Ar marvaillo-ze a voe presentet da Frances 1^a, roue a Franç, ha da Charles-Quint, impalaer ha roue Spagn.

5. Eun den injinius all en devoa grêt eur gariolen olifant, pehini a guzet dindan diouesqel eur guelienen.

6. Eur autrou, en Paris, en devoa grêt eur c'harros, hac a voa treinet gant c'hoenn.

7. Paul Colomies a lavar bea güelet eun orfreber o Moulins, pehini en devoa chadennet eur c'hoanen beo-bueec ouz eur chaden aour a anter-cant maill, hac a boeze calz nebeutoc'h eguet ur c'hreunen vinis.

G. *Lavarit din perac en deus an Aour ar breferanc var ar metallou all.*

R. Dre ma surpas anê oll en squed, en poez, ha dre ar vertu en deus da vea forjabl meurbet. Güelet a rër ar breuven eus a guementse en alaouradur. Eur physician en deus compodetec'h eller, gant unan pezaou onç aour, golo eun neuden arc'hant a zeiz lèo ha pêvar-uguent a hirdet. Eun all a lavar e rancfet trégont mil feillen aour, an eil var eben, evit ober ul lignen a deoder.

G. *Petra zo caus e caver avichou scrituriou, ha calz a draou all en diabars ar c'hoad?*

R. Dre ma ê bet grêt an traou-ze, pe blacet re-all en eur drêc'hi ar c'hoad, ha dre ma cresqe, e teuent da vea goloet, hep bea effacet nac andommajet. Evelse n'en dê qêt estonus e ve cavet esqern, scrituriou, ha meur a dra all en diabars eur veen benac.

G. *Pez teoder o deus ar Goez?*

R. Bea zo eus meur a vent; mes güelet a rër ive eus a eun deoder surprenus. Var menez Etna, pehini a zis-lonc tân, e voa eur veen guistin, creus, hac a voa qer teo, ma elle eur messaer en em loja enni gante oll dénved; 150 troatad a voa enni. Linne a gomz ive eus a eur veen ru-voad, eus a enezen Tenerif, pehini e devoa 34 troatad teoder. Tostic da Strasbourg e zeus eun andret hanvet ar *Vezen Glas*, en pelec'h zo realamant eur veen dreist-

ordinal : ellout a rêr placi pévar-uguent den en abri, e qever tauliou bian ; en diabars eus ar veen e zeus cabinejou brao. En Americ e zeus eur veen, hanvet *Güezen an Diaoul*, eus a behini ar frouez a ra eun effet estranch : pa zizec'hont ouz an eol, en em fraillont, o tiguéri, hac en em strincont pell gant eun drous qer bras evel a rafe amâ eun nombr bras a fusuillou pere a denfe casi assambles.

G. *Ha pell amzer e vev ar Goez ?*

R. Prouvet avoalc'h è ec'h ell an dêro beva cant vloas en douar mad, hac an olives tri c'hant. Ar Cedrès eus a vene Liban a vev qeit amzer, qen a zônje an dud ancien ne varve james. Ar Baobab, er Senegal, pehini a deu da gaout bete pévar c'hant pemp troatad ha trêgont a deoder, a ell beva c'hoec'h cant vloas d'an nebeuta.

G. *Petra é bividiguez pobl Benein, en Afric ?*

R. Roue Benein n'en em disqûez nemet ur vech er bloa ; ha neuze, evit renta enor deân, e lazer pemzec pe c'hozec esclav. Pa varv, darn eus ar princet a ve entêret gantàn, evit delc'hel compagnunez deân. Entêri a rêr ive gantàn an darn-vuia eus e habijou hac eus e veubl. Ar goaset ne gredont qet douguen eun habit, nemet recevet o deve aneân digant ar roue, nac ar merc'het eur robe, qen a ve roet dê gant o fried, pa zemeont. Epad seiz devez goude entêramant ar roue, e ve goueliou caer, ha ne rêr nemet dançal endro d'ar bez.

G. *Comzit din brémâ demeus a bobliou ar Bresil.*

R. P'o deve grêt eur prisonnier, mar dê lard, e ve débret ractal ; mes mar dê treut, e roer deân eur plac'h d'e servicha, evit bea e vestrez hac e larda. Pa ve êruet an devez d'e laza ha d'e zêbri, an oll a zo pedet eus ar fest. En em divertissa a rêr, en eur eva ha dançal ; ar prisonnier memes a zo eus an ebat ; hac elec'h bea trist, e cont, gant eun cœr joaüs, ar vaillantisou en deus grêt, hac e lavar dê pere eus o zud, pe o zad, pe o mam en deus bet rostet ha débret. Disfia a ra anê memes, en eur lavarar d'an hini a dle en assommi, rêi deân e liberte, hac en dêbro én hac e dud. Respont a rêr neuze deân : Mâ,

ni a tialbenno, rac bremaic e vi débret te da-unan. Goud e ve lazet, goalc'het, rostet, ha neuze débret, ouz en em exorti an eil eguile da vea courajus er brezel, evit ellout ober pourvissionou mad a guig tud evit o fest.

G. Petra' sinifi ar sclasserezou en em gav e canton Bern, er Souiss?

R. Meneziou scorn int, pere ne deuzont james, hac a zo eus a eun donder incomprenapl; p'en em faoutont, e reont eun drous qen horruapl, ma ve lavaret e za tout ar menè da frailla ha da zailla en ær a dammou. Ar beacherien pere zo oblijet da dremen ar meneziou-ze, a ve avichou lònqet er faoutou, elec'h ma chommont da vervel. An dour a zorti eus ar seurt menczion-ze, a zo ar güella hac ar yac'hussa da eva.

G. Penos e rër an eurejou e kær Goa, en Azi?

R. Pa zemez unan benac, an ozac'h yaouanc hac e vreg en em laqa var eur güele calet, ha neuze o c'herent hac oll dud an eured a vazata anê ar c'hoeca ma ellont. Ar vazadou-ze a zo eul loden eus ar blijadur hac eus ar cher-vad a rër dê evit o eured.

G. Petra è bividiguez habitantet ar Guinee, brô vras eus an Afric?

R. Ar vorianed a chom er vrô-ze ne vevont qet peurvuia ouspen anter-cant vloas. Bea eus prénved hac en em stag ouz o diou-c'har, hac o c'hring betec an ascorn. Goall lubric int : a boân e ve cavel eur plac'h honest er vrô. Oll int feneantet, méfierien, traitourien hac hep sourci. Goarnissa a reont o diou-har a voalinier aour, olifant, coraill, etc. An dénved er vro-ze o deus bléo e lec'h gloan, hac au dud o deus gloan e lec'h bléo.

G. Petra livirit-u eus pobl enezen santez Janned?

R. Aon bras o deus ouz an diaoul, pehini a hanvont *Gregor*. Pa ra curun, ne gred den sortial eus e di, gant aon da vea paqet gant *Gregor*. Ar graguez a zo esclavouezet, hac a ranc ober an oll labouriou rust; ha n'o deus qet al liberte da zébri gant o goaset. Ar merc'het a ve demeeet d'an oad a zeiz pe eiz vloas.

G. Petra a remerqer er séçon da veva eus a habitantet Loingo, rouantelez eus an Afric?

R. Ar grague ê a had hac a droc'h an hed; servicha a reont o goaset ouz taul, ha goude e zeont da zêbri o restajou d'ar gueguin. Pa fell d'ar roue eva, e son eur c'hloc'h, ha pepini a ranc soubla e benn betec au douar; p'en deve evet, e soner ar c'hloc'h eun eilvet gñech, hac e saver er za; rac den ne gred sellet outàn oc'h eva, dindan boan a varo.

G. Petra ê bividiguez habitantet enezen al Laeron?

R. Aroc ma êruas ar Spagnolet eno, an habitantet a zônje ne voa nemeto er bed. Biscoas tam tân n'o devoa gñelet, ha pa er gñeljont evit ar vech qenta, unan benac diouto a dostâs re dost d'an tân, hac a voe dêvet ha ne gredent qen mui neuze sellet outàn nemet a bell. Ar merc'het a sell evel eur gaerente caout du o dent. O demezi na bad nemet qeit ha ma qeront. Ar grague ordinalamant a zo ar vestrezet absolu var ar goaset. O langach a zo douç ha meurbet agreapl; eun estim vras o deus evitàn; en em zellet a réont evel ar muia speredus hac ar goella lezennet eus ar bed.

G. Pez seurt Goardou en deus Impalaer Matarans, en enezen Java?

R. E bales a zo divoallet gant deg mil maouez, hac o deus officerien evel en hon rejimantchou.

G. Pez seurt ceremoniou a ve grêt pa ve curunet Impalaer ar Cina?

R. Pa ve curunet, e qemer eun habit labourer hac eun alazr alaouret, hac ec'h hara eun nebeut demeus a eur parq a zo en templ. Eur c'hustum ancien eo, etablisset etouez ar cinais, evit digas sônj d'an impalaer penos e ôll vadou ne deüont nemet eus a c'hoezen hac eus poaniou ar bobl, hac e tle evit se e venaji.

G. Petra veler a gurius e Salisburi, e Brô-Soz?

R. Tour an ilis cathedral, pehini ê an huella eus ar rouantelez. An ilis-se e deveus qen alies a zôr evel a vis a zo er bloa; qen alies a brênest evel a zo a zevez, ha qen alies a bilier evel a zo a heur.

G. *Petra livirit-u eus a broving Samogiti, er Pologn?*

R. Lavarat a rër ne all qet eur plac'h bale en nòs, nemet eur c'houlouen alumet e deve en e dorn, ha daou gloc'hic staguët a bep coste outi. Ne zemezer qet ordinalamant eno ar vugale nemet da drêgont vloas.

G. *Petra a ra an Albanistet pa varv unan anezo?*

R. Mont a reont, an eil goude eguile, da c'houlouen digant an hini maro perac en deus abandonet anê, hac e reont deàn mil question evelse.

G. *Petra a gavit-u a ral en Amadabad, en Asi?*

R. Goelet a rër eno hospitaliou evit al lapousset hac evit al loened all en em gav clàn, pere a ve panset ha soignet gant ar bayanet.

G. *Pez seurt poan a rër souffr d'al laeron, en kær Achem, en Indes?*

R. James n'o laqer d'ar maro; mes evit ar c'henta laeronci e ve troc'het an dorn betec an azorn; evit an eil e troc'her eben, hac avichou un troad, pe zaou memes.

G. *Expliqit din petra e mene Pic-Adam, en Indes.*

R. Bea e deus diou lêo a hueldet. Aroc êruout e bâr ar mene, e caver eur blenen gaer, e creiz pehini e zeus eul loaguen goâl doun eus ar goella dour a oufet da eva, eus a behini e sorti meur a voas dour, a ziruell e traon ar mene, hac a form an teir rivier vrasa eus an enezen. Gûelet a rër e qichen al loaguen eun daul men, var behini e zêo merqet troad Adam, pehini, eme an habitantet, a zo bet crouet hac entêret var ar mene. Sônjal a reont ive penos eul loaguen dour sall, pehini zo tost eno, a zo bet formet eus an daelou a scuillas Eva var Abel. Evit êruout var lein ar mene, e ranqer crimpat dre chadenou houarn, pere zo staguët expres evit se, rac anes e ve impossibl pignat eno. Var al lein e zeus eur blenen rond, hac e deus 200 pas.

G. *Pe seurt bividiguez o deus ar C'hanibale?*

R. Bale a reont en noas, ha ne vailluront qet o bûgale, ar peza ra e zint nerzus ha formet mat; o laqat a rër en eur baner coton; ha d'an oad a bêvar mis e valeont var o farlochou, hac en em habituont qement da

ze, qen a redont buannoc'h eguet den, pa vent rentet en eun oad avancetoc'h. Pep tad a famill en deus e gabanen, e pehini e command. Ar grague, an devez goude m'o deus ganet o bugale, a labour evel an ordinal; mes lavarat a rër en em laqa an ozac'h er goele, e pehini e rër deàn chom epad meur a zevez, hed pere e rër deàn ive observi eur yun rigorius. Ar botret a zo atao destinet d'ar brezel; débri a reont o enemiet, cazi evel ar Bresilianet. Adori a reont an doueou mad ha droug, hac e credont ive en eur vue hep fin eus an ene. Pa varv eur re benac, e reont dançou trist, en eur grial en eur fêçon spontus. Mar en deus an hini maro eur morian, e lazer aneàn evit mont d'e zervicha er bed all : entèri a rër ive gantàn e veublou hac e guy.

G. Livirit din eun dra benac eus a Keyserlautern.

R. Er bloa 1789 e voc trapet en eur stanq e qichen ar guær-ze, eur pesq pehini en devoa cazi nontec troatad a hirdet; hac ar pez a voa a guriussa, e zoa eur pez coëor a voa staguet dindàn e vrencqou, var behini e voa gravet en iès grecian ar c'homzou-mâ : *Me eo ar Pesq laqet er stanq-mâ dre daouarn Frederic II, impalaer, ar 5 eus a vis Here 1230*; ar pez a ro da anaout en devoa neuze ar pesq-se pemp cant nontec vloas.

G. Petra a veler a gaer e Strasbourg?

R. Tour an Itron Varia. Tost da zaou c'hant vloas e voet ouz e vatissa. Bea é an huella colonen begueg eus an Europ. Pemp cant pévarzec troatad ha tri-uguent a hueldet en deus. En deiziou a rejouissanç e ve alumet goulou partout endro deàn. C'hoec'h cloc'h a voa ennàn; an hini brassa a boeze 18000 livr. An horolach a zo en ilis a zo eun dra ar gæra : merqa ra tro ha distro ar stered, an eol, al loar, ar fallaennou, ar sêzonou, ar vijilou, ar goueliou, ar misiou, an deveziou, an heuriou, ar minu-tou. Ar pévar oad eus an den, represantet dre figurieu convenapl, a dremen hac a zon ar c'hart-heuriou var clêyer bian. Neuze e teu ar Maro, chasseet gant eur C'hrist ressuscitet, pehini gouscoude a bermet deàn sqêi an heur, evit digass sônj e ranqer mervel.

Goelet a rêr c'hoas en ilis S. Thomas ar Volz caer en deus laqet Louis xv da zével d'ar Marichal a Sax. E traon eur golonen begueg e veler an haros armet, e benn curunet a lore, hac en e zorn e vas a gommandamant. Disqen a ragant eur pas hardi bras ar pazennou a gundudar volz, en eur zellet ouz ar Maro gant eun êr indifferant. A deo e mâ ar bobliou var bere en deus goncet ar victor, dindan figurennou convenet. A glêi, ar Garante en daelou, a fix aneàn, hac a ranvers e flamboezen. Var ar pazennou e veler figur ar Franç, gant eun êr gracios meurbet ha leun a vadelez, pehini eus a un dorn en em efforç da zalc'hel ar Marichal, hac eus eguile e pouls ar Maro, a zo a glêi d'ar volz, an doulsizl en e dorn, pehini a hast an haros da antreal er volz, a zalc'h digor. Er c'hoste all eus ar volz e mâ figur Hercul, a behini ar glac'har mâl ha bras a gcontrast gant hini ar Franç.

G. N'hac e Lyon, petra a veler a gurius?

R. Horolach ilis an arc'hescopti. Grêt ê e guis eun tour carre, peur-êchuet dre eun dôm, aziouc'h pehini e zeus eur c'hoq hac a anonç an heur en eur digueri e ziousesqel, hac o cana teir goech. Var ar pondale bian a gurun an dôm, e zeus eur souiss, pehini, qerqent ha ma comanç ar c'harillon da zon, a deu da sqêi an heur gant eur morzol. Var ar pévar gadran en deus an horolach-se, e zêo merqet cazi qement a zo var hini Strasbourg.

G. Petra a veler a ral e kêr Turin?

R. Güelet a rêr eur punç hac a zo construet en eur fêcon dreist-ordinal, dre ma ranferm eur pazinier hac a zo eus a eun diribin douç, dre behini ar mulet a ell disqen a pignat, hep en em rancontri.

G. Petra a leverot-u din eus a guær Toulous?

R. Vardro ar bêvarzecvet cantvet e voe formet eur seurt Academi eno, ar gôssa eus an Europ, e pehini an acadamicianet a bedas ar boetrianet, hanvet er vrô-ze *Troubadour*, da asista en o assamble, an deiz qenta eus a vis Mae. Prometi a rejont eur Violeten aour d'an hini a raje ar goella rimou, ha *Clemanç-Isaura* a deuas, vardro creiz ar c'hoezecvet cantvet, evel ar foundatorez.

neve eus an etabliissamant caer-ze, en eur rêi lôd eus e madou evit founti pêvar bris neve, ar pezh a ras pemp fleuren, eus a beré eur Pas-Voulous hac eur Rozen-Gouez aour, eur Violeten, eur Sourcy, hac eur Fourdilizen arc'hant, eus a dalvoudeguez c'hoec'h cant scoët. An A. Florian, poctrian ar galonou tener, en deus grêt eur voerz gaer var ar sujet-se.

G. *Pegueit e vev ordinalamant an anevalet?*

R. Ar Güenan a vev		1 bla.
An Alc'hoeder	15 ha	18.
An Azen	26 ha	28.
Ar Zilien		15.
An Eugen		19.
An Danvadez		12.
Ar Gaspenn	100 ha	150.
Ar C'haz		18.
Ar C'hoq		20.
Ar Marc'h	25 ha	40.
Ar C'hy	22 ha	28.
Ar Vran		100.
An Toussec a vev ouspen		100.
Ar Güiber		7.
Al Lapin	8 ha	9.
Ar Yar		10.
Ar Filip	12 ha	15.
Ar Gad	7 ha	8.
Ar Pincin		28.
Ar Penmoc'h		20.
Al Louarn		15.
Ar C'holle		30.
Ar Vioc'h		20.

G. *Hac ingal eo an nosvezioù dre ar bed-oll?*

R. Nan, evel e zàn d'en explica d'ec'h :

E Cayen (Americ) hac e Pondicheri (Indes), an devez hirra a zo eus a	12 heur.
E Sant-Doming (Americ),	13.
En Ispahan (capital ar Pers),	14.
E Paris, Dijon ha Carcasson (Franç),	15.

En Arras (Franc), en Dublin (Irland),	16 heur.
E Copenhag (Danemark), e Riga (Russi),	17.
E Stocolm (capital ar Suèd),	18.
E Droutheim (Norw.), en Archangel (Russi),	20.
En Ulea (Bothni),	21.
E Torneo (Suèd Bothni),	22.
En Enoutekis, manq an eol a bad dioc'h-tu,	43 devez.
E Warduns (Napoli Suèd),	66.
Er C'hap-Nord (Laponi),	74.
Hac anfin, en enezen Melvil,	102.

G. *Petra eo eur Grenamant douar?*

R. Re hir e ve din explica dec'h ar penn-caus eus ar burzud horrupl-se. Lavarat a rin hepgen e zeus en diabars an douar er, materiou nombrus hac a guemer tan; eun dour dreist-muzur, pehini, dre e vogueden nerzus bras, ha dre ma e ranfermet qer stard e fonç an douar, a deu oll da ober effortchou digompren evit caout eun digor. Rac-se eta e zéo an er, an tan hac an dour a zo caus d'ar grenamant douar. Eur spont e clêvet comz eus ar maleuriou en deus occasionet. Er bloa 1755, Lisbon, capital ar Portugal, a voe oll dêvet, hac an darn-vuia eus an tiez a voe lounqet e calon an douar, hac eun niver bras a dud ive. En Americ e zeus gûelet crenamant douar epad eur bloa. Anfin, ar maleur-ze a êru re alies.

G. *Petra eo eur Mene a dol tan?*

R. Eur mene hanvet isfont tan, e fonç pehini e zeus eur môr a dân, ha pehini, pa deu da zislônqa ar pez a zo ennàn, a ra, qent commanç, eun drous an horrupla dindau an douar, qer crén hac ar gurun ar spontussa, ha c'hovitteladennou eûzus. Gûelet e zeus ar seurt isfontou-ze o tislônqa môriou plom, houarn ha coëor, bêro oll, ha rus evel an tan, eus a ziou lêo hirdet, pere a ruille vardro, hac a zê d'en em goll er môr. Avichou e laqa parissa enezennou el lec'h ne voa nemet môr, hac e tistol goasiou dour bêro, pesqet, mein; anfin, qement tra oll a ell caout. Er bloa 1640 e voe gûelet bete diou lêo ha daou-uguent tro a zouar, goloet oll a ludu distolet eus a eun heyelep isfont. Avichou memes e tizc'h

ar mór a ve tost, hac e tislòñq neuze dour sall, hac a ravaj an douarou divardrò.

G. Pehini eo Roue an Anevalet pevar droatet?

R. Al Leon, aneval caer, terrupl ha jenerus. O vea achappet unan eus e lochen, e Floranç, e laqas ar spont dre oll. Etoues an dud a dec'he, e zoa eur vreg a zougue he buguel etre he divrec'h, hac er lêzas da goea. Al Leon a zaillas varnàn evit e zevori; mes ar vam baour a zistro dioc'h-tu, ha leun eus ar garante ardant e deus evit he buguel, en em string ouz treid al loen furius : « Rent dîn va buguel, emezi d'al Leon, en eur grial : » rent dîn va buguel, pe devor ac'hanòn ive... » — Al Leon a sell ferm outi; hac evel ma en devije santet ar glac'har vras eus ar vam dizesperet-se, ha comprenet an nerz eus he daelou, e seblantas bea tenerrêt e garacter farouch, hac e pozas goustadic ar c'hrouadur paour var an douar, hep ober nep seurt poan deàn.

G. Pehini eo Roue ar Pesqet?

R. Ar Balen, abalamour ma ê ar brassa dioute oll. Bea e zeus hac o deus bete daou c'hant troatad a hirdet, hac a fournis bete cant bariqen heaul.

G. Pehini eo Roue al Lapousset?

R. An Erer, dre e nerz, e gouraj hac e brontidiguez. Lavarat a rêr en deus 18 troatad a ledandet, pa ve digor e ziousqel. Bea zo hac a anlev dénved ha bugale da gass en o neiz da zevori. Eur paysant a lazas unan a do-liou perchen, pehini a felveas deàn anlevi eur buguel a bemp bloas. Pa zoat o choaz eur Roue d'al lapousset, e voe decidet henvel an hini en devije nijet an huella. Al Laouenanic paour en em laqas ive var ar renq, ha pa zantas ne alle qet heuill ar re-all (sellit e finesel), cetu êa ouz en em bosî sioulic var guein an Erer, pehini, o vea nijet calz huelloc'h eguet an oll lapousset all, a zistroas da zellet outo gant mepris, hac e yas pelloc'h. Anfin, scuis bras, en em lavare outâ e-unan : na ellàn mui; ret ê dîn disqen. Al Laouenanic o clêvet se, a guemer e nij, hac a lavar d'an Erer : Penos, corf lach, n'out qet evit va heuill! Me ya da vont betec al loar; mes en em

bosi a eure adare var an Erer, pehini n'er zante qet, hac e teujont d'an dcuar; hac al Laouenan o qemer c'hoas e nij, na êruas en assamble nemet an divea, hac a grias a boes penn : me meus goneet ar victor, ha ne don qet scuis. Ractal e voe hanvet *Roue bian*, en gallec Roitelet, ha dre gorrupcion e voe hanvet *Laouenan*. Alies e goelloc'h an injin eguet an nerz.

G. *Ha guir eo e voerzer ar Graguez?*

R. Ia, goechal, en Brô-Zôz, pa en devije eun ozac'h c'hoant da güttât e vreg, e vijent conduet o daou d'ar marc'hat, eur gorden endro d'o gouzoug; eno neuzo eun hucher a laqe ar vreg en goerz, hac an hini a laqe an huella pris en devije anêi. Epad qementse, an ozac'h a vije ornet e benn a guerniel.

G. *Pet Roue a zo bet en Franç?*

R. Trizec ha tri-uguent, bete Napoleon III.

G. *Pegueit emâ pep kær prefectur diouz Paris?*

R. Cetu amâ hanoyou an departamantchou, ar guæriou prefectur, hac o distanç eus a Baris :

1 Ain.	Bourg.	93 lèo.
2 Aisn.	Laon.	31
3 Allier.	Moulins.	67
4 Alpes-Arvôrec.	Niç.	186
5 Alpes-Huel.	Gap.	141
6 Alpes-Izel.	Dign.	155
7 Ardech.	Privas.	150
8 Ardenn.	Mezièr.	51
9 Arrièj.	Foix.	162
10 Aub.	Troyes.	36
11 Aud.	Carcassonn.	160
12 Aveiron.	Rhodez.	142
13 Guenou-ar-Rhon.	Marseill.	169
14 Calvados.	Cân.	55
15 Cantal.	Aurillac.	100
16 Charant.	Angoulêm.	110
17 Charant-Inferior.	Ar Rochel.	124
18 Chèr.	Bourj.	54
19 Corrèz.	Tull.	120

20 Corss.	Ajaccio.	282 lèo.
21 Coste-d'Or.	Dijon.	75
22 Coste-an-Nord.	Sant-Briec.	96
23 Creus.	Gueret.	68
24 Dordogn.	Perigueux.	110
25 Doubs.	Besançon.	82
26 Drom.	Valanç.	122
27 Eur.	Evreux.	22
28 Eur-ha-Loir.	Chartr.	19
29 Finistèr.	Qemper.	124
30 Gard.	Nim.	147
31 Garon-Huel.	Toulous.	150
32 Gers.	Auch.	150
33 Girond.	Bourdel.	130
34 Herault.	Montpelier.	152
35 Il-ha-Vilain.	Roason.	78
36 Indr.	Châteauroux.	59
37 Indr-ha-Loir.	Tours.	51
38 Isèr.	Grenobl.	124
39 Jura.	Lons-ar-Saulnier.	99
40 Land.	Mont-de-Marsan.	180
41 Loir-ha-Cher.	Blois.	40
42 Al Loir.	Montbrison.	100
43 Loir-Huel.	Ar Punc.	112
44 Loir-Inferior.	Naonet.	87
45 Loiret.	Orleans.	27
46 Lot.	Cahors.	126
47 Lot-ha-Garonn.	Agen.	136
48 Lozèr.	Mand.	125
49 Main-ha-Loir.	Anger.	67
50 Manch.	Sant-Lo.	66
51 Marn.	Chalons.	76
52 Marn-Huel.	Chaumont.	57
53 Mayen.	Laval.	58
54 Meurth.	Nancy.	72
55 Meus.	Bar-an-Duc.	56
56 Morbihan.	Goened.	102
57 Mozel.	Metz.	72

58 Nièvr.	Nevers.	55 léo.
59 Nord.	Lil.	52
60 Ois.	Beauvais.	17
61 Orn.	Alançon.	35
62 Pas-de-Calais.	Arras.	42
63 Puy-de-Dòm.	Clermont.	88
64 Pyreneou-Huel.	Tarbes.	170
65 Pyreneou-Izel.	Pau.	167
66 Pyreneou-Oriental.	Perpignan.	175
67 Rhin-Huel.	Colmar.	97
68 Rhin-Izel.	Strasbourg.	102
69 Rhon.	Lyon.	100
70 Savoia.	Chambery.	148
71 Savoia-Huel.	Annecy.	132
72 Sòn-Huel.	Vesoul.	80
73 Sòn-ha-Loir.	Macon.	75
74 Sarth.	Ar Mans.	45
75 Sèn.	Paris.	—
76 Sèn-ha-Marn.	Melun.	10
77 Sèn-ha-Ois.	Versaill.	4
78 Sèn-Inferior.	Rouan.	28
79 Sèvr (Diou).	Niors.	89
80 Somm.	Amiens.	30
81 Tarn.	Albi.	140
82 Tarn-ha-Garon.	Montauban.	140
83 Var.	Draguignan.	230
84 Vauclus.	Avignon.	147
85 Vandee.	Napoleon-Vandee.	104
86 Vien.	Poitier.	74
87 Vien-Huel.	Limoges.	90
88 Vosges.	Epinal.	101
89 Yon.	Auxer.	37

*G. Comzit din eus a eun invantion benac
istre ar re oc'h eus hanvet dija.*

Er bloa

R. Al Lizerennou Chiffr Arab,	991.
Ar c'henta Butun digasset eus ar Virgini,	1583.
Ar Paper grèt gant pillou,	1312.
Al Lunedou,	1290.

	Er bloa
An Telegraph ,	1792.
Ar Patatez ,	1775.
Ar Parapluïou ,	1680.
Mélin-Avel en Normandi ,	1105.
Horolachou ,	760.
Ar Spillou ,	1540.
Mouchouerou gouzoug ,	1636.
Ar C'hafe ,	1656.
Ar C'hafe Chicoree ,	1771.
Ar Bloucou ha Crochedou ,	1680.
Goell-bièr er bara ,	1688.
Tambourinou ,	1147.
Nadosiou ,	1545.

G. *Petra a lavarit-u demeus ar Vaccin?*

R. Ar Vaccin a zo eun donèzon ar gaera eus a Zoue, rac goechal e vije rentet dall calz a vugale gant ar vrec'h, hac e varve eun nombr immanç gant ar vocenze; mes ar Vaccin a ampech eur seurt horreurïou, ha dre c'hraç Doue ne veler mui a vugale o tont da vea victim eus a eur c'hlénvet qen horrupl. Eur vreg eus a Varseill e devoa pemp buguel; conseillet é da laqat o vaccina, mes hi a refusas crenn. Eur mis goude ar vrec'h a grogas enne, hac e varvjont o semp! Pebes glac'har evit ar vam dezolet-sel! Ar valeüruzes a gollas he speret dre an nerz eus e glac'har, ha souden e varvas. Esperomp e tistrujo ar Vaccin grisien ar vrec'h.

G. *Comzit din ive demeus a Alger?*

R. Alger a voa eur vrò a forbanet ha pillerien, atao en brezel ouz au oll. Ar re o devoa ar maleur da vea qemeret gante, a voa reduet d'an esclavach, nemet rànçonet e vijent evit calz a aour.

Dindan Louis XIV, an Amiral Duquesn a frottas mad an Algerianet, en 1683, hac en hon amzer, ar Zozon a roas dê ive eur guentel vad; mes reservet e voa d'ar Franç da gaout ar gloar hac an enor da guemer ar vrò barbarze, hac ar 5 eus a vis gouere 1830, ar pavillon a Franç a flotte var touriou Alger. Abaoue é occupet gant ar

Francisien, pere o deus grêt eur guær v'rao eus a unañ divalo ma voa. Eno e veler ar jardinou var an tyes.

G. *Goude bea bet comzet din demeus ar vroyou all, grin din ive anavezout hini va brô.*

R. Ar zourcen eus a bobl Breiz en em goll, evel hini an darn-vuia eus ar bobliou all, en devalijen an amzer gôs. Eun autor ancien (Parthenius) a assur penos, er bloa 3100 eus a greation ar bed; ar Gallaouet a voa gouarnet gant eur roue hanvet *Britannus*, pehini a voe bisitet gant Hercule, pa dremenas er vò evit mont d'ar Spagn da gombati Gerion; ha penos an haros bras-se, o vea roet e galon ha plijet d'ar brinces *Celtina*, homân, e devoe eur mab dioutân, hanvet *Celtès*. Eun historian all (Diodor) a lavar e devoe daou vuguel: *Celtès* ha *Galathès*, eus a bere e zêo deut an hanoyou a *Breizis*, *Celtiget* ha *Gallaouet*.

Cheffou ar Religion ancien, en Breiz, a hanvet Druset. Ar ceremoniou devot a vije grêt e fonç eur forest vras. Eur men a zerviche da auter, hac eur veen dêro da d'apissiri. An antêramanchou a rêt gant calz a vagnificanç. Dêvi a rêt corf an den maro, ha gantân ar pez en devoa a breciussa, e armou, e guezec, e esclavourien, avichou memes e guerent a felvee dê bea dêvet gantân.

Er fêçon-ze e voa ar stat civil, religius ha moral eus a Vreiz qent mahomeres ar vrô gant ar Romanet.

Qerqent Cesar a apais e brô Gall, hac ar religion, al liberte hac an institutionou a zo distrujet. Mes eur pennad goude, forcet da drêi e armou a enep brôyou all, ar Breizis a guemer o re, hac e zint trec'h d'o adversourien. Nomb bras a vloaveziou e zint bet en brezel, avichou trec'hourien, avichou esclavourien.

Eus ar bloaves 402 da 406, ar Breizis-Arvoric a zônjas anfin bea mestrou en o brô, hac e chassejont ar cheffou Romen. Ar Breizis a hanvas hac a anaveas evit Roue *Conan Meriadec*, prinç a Albani, commandant trouplou Breiz, pehini a voa bet hanvet Duc an Arvoric dre urz Maximin an tyrânt. Conan, den vaillant ha prudent, goude bea trec'het oll adversourien Breiz, a

deuas da vea fundador Rouantelez Breiz, ha Roazon a voe ar gapital.

Cetu amâ ar Rouane hac an Duquet a zo bet en Breiz : Conan Meriadec, 1^a R. er bloa 383; maro 5 bloa goude.

Grallon, er bloa 388; maro er bloa 412.

Salomon, 1^a a hano, er bloa 405; maro e 412.

Audran, er bloa 412; maro er bloa 438.

Budic, er bloa 438; maro er bloa 448

Hoel, 1^a, ar Bras, er bloa 448; maro er bloa 484.

Hoel, 2^t, er bloa 484; maro er bloa 560.

Alan 1^a, ar feneant, er bloa 560; maro er bloa 594.

Hoel 3^t, er bloa 594; maro er bloa 640.

Salomon 2^t, er bloa 640; maro er bloa 660.

Alan an Hir, 2^t, er bloa 660; maro er bloa 690.

Neomen, er bloa 841; maro er bloa 850.

Herupee, er bloa 850; maro er bloa 857.

Salomon 3^t, er bloa 857; maro er bloa 864.

Goude maro ar roue-ze, ar brezelioù civil a badas 28 vloas, hac ar Rouantelez a chenchas en Ducach.

Alan Rene, 1^a Duc, er bloa 894; maro er bloa 907.

Alan 2^t, Barotrez, er bloa 931, maro er bloa 959.

Conan 1^a, a Roazon, er bloa 982; maro er bloa 992.

Geoffroy 1^a, er bloa 992; maro er bloa 1008.

Alan 3^t, er bloa 1008; maro er prison er bloa 1039.

Conan 2^t, er bloa 1039; maro er bloa 1066.

Hoel 2^t, er bloa 1066; maro er bloa 1094.

Alan Ferjant, er bloa 1094; maro e Redon, e 1119.

Conan 3^t, an Teo, er bloa 1119; maro er bloa 1148.

Eudon, er bloa 1148; maro er bloa 1154.

Conan 4^t, ar Bian, er bloa 1155; maro er bloa 1171.

Constança, e verc'h, er bloa 1171; maro e 1201.

Artur 1^a, he mab, massacret gant ar roue Soz, e 1202.

Alix, e c'hoar; maro er bloa 1212.

Pêr 1^a, a Dreux, er bloa 1212; maro e 1250.

Yan 1^a, ar Rouz, e vab, er bloa 1257; maro e 1296.

Yan 2^t, er bloa 1296; maro e Lyon, er bloa 1305.

Arthur 2^t, e vab, er bloa 1305; maro e 1312.

Yau 3^t, er bloa 1312, maro e Càn, er bloa 1341.

Yan 4^t, ar Vaillant, e 1345; maro e Naonet, e 1399.
Yan 5^t, ar Fur hac an Duc mad, e 1399; maro e 1442.
Frances 1^a, ar C'haret mad, e 1442; maro e 1450.
Pér 2^t, ar Simpl, er bloa 1450; maro e 1457.
Artur 3^t, ar Justicier, er bloa 1457; maro e 1458.
Frances 2^t, er bloa 1458; maro e 1488.

ANNA, e 1488; demei a eureda 2 Roue Franç; maro e 1513.
Cloda, hemerc'h. E 1532, Breize voe unanet d'ar Franç.
Frances, Dauphin a Franç. ampoezonet dre eun italian.

*G. Goude bea grêt deomp anaveout hon zourcen,
comzit din brémâ demeus a eun action gaer benac eus a
Vreizis.*

R. Re am be da lavarat, rac a bep amzer Breizis
a zo bet potret vad. Cezar a vouie ze ervat. Mes mont
a rân da recita déc'h eun action hac a zervicho da squer
evit oll fêjou va broïis.

Er 14^t canvet, epad eur brezel hir e devoe lec'h en
Breiz, Charles de Blois, ha Yan IV, comt a Vontfort, en
em dispute var digouez hor brô, Charles de Blois a voa
sicouret gant trouplou ar roue Franç, ha Yan a Vontfort
en devoa galvet d'e zicour eun niver bras a zoudardet
roue Brô-Zoz, eus a bere en devoa goloet Breiz.

Epad eun nebeudic amzer a beoc'h, pa zôujet bea
trànqil, ar Zozon ne rent nemet pilla ar vrô. Calz a
bayzantet a deuas d'en em glêm d'ar Marichal a Franz
Beumanoir, pehini a gommande ar Vretonet et Josselin.
Ar chevalier Breiziad o zelaouas gant eur güir despet,
hac a bromettas dê justic prompt. Mont a eure ractal da
Bloermel, hac e rebechas da Vembro, ar Gouarner Soz,
gant calz a zouçter, an dizurzou e goumette e zoudardet,
hac e nebeut a respet evit e gomz. Ar Zoz a respontas
gant eun ér insolant pehini a choqas ar Marichal, ha
goude eun disput bras etrezo, Beaumanoir a broposas
da Vembro eur gombat a drégont Breton a enep tré-
gont Soz, ar pez a voe acceptet ractal.

Qerqent m'en devoe roet da anaveout da c'harnison
Josselin an defi en devoa roet da Vembro, an noblanç
oll eus a drouplou Beaumanoir a reqetas caout an enor

d'e zicour en eun action qer gloriüs evit ar vam-brò : ne zoat ambarrasset nemet var ar choaz. Bembro, er c'hontrol, na ellas qet caout etouez e re an nombr a drêgont. Anfin, gant calz a boan e tastumas anê a bep tu. Plaç ar gombat a voe choazet tost da eur veen dêro, hanvet *Dëroen an anter-hent*, rac er memes distanç e voa da Josselin ha da Bloermel. Eun niver bras a dud en em gavas var al lec'h evit guëlet ar gombat.

Aroc commanç, Bembro, pehiou en devoa qeuz, a lavaras da Veumanoir e zoa en em angajet re scànvic en eur seurt affer, hac e crede e voa goelloc'h gortoz consantamant o rouane, qent eguet sqêi taul. Mes ar Vretonet, impaciant d'en em vuzuri pouz ar falserien, a grias oll assambles ne voant qet deut e placen ar gombat evit retorn hep gouzout *piou diouto pe diouz ar Zozon o devoa ar gaera mestrez*; na memes, d'en em denna hep combatti, a vije en em laqat goapât hac en em dizenoi i dirac ar guenvroës. — Ho frouden, eme Bembro, a ya da laqat Breiz oll e caôn, ha ne ramplaço biqen an dud vaillant eus a bere e ya da vea privet. — Felveout a ra calz da ze, eme Beaumanoir, ar gouraj o luguerni en e zaoulagad; rac na zit qet da zônjal em be amâ ganén ar vaillanta eusa chevalerien Breiz: ne domp nemet ar re nebeuta. An autrone a Laval, a Rochefort, a Loheac, ne maint qet ganemp; mes an oll brezellerrien vaillant am accompagnuneca, a zo avoalc'h hepqen evit ho trec'hel.

Neuze e voe roet ar signal, hac ar gombatterien, renjet en diou renq, en faç an eil d'eguile, a zailas gant furor var o adversourien. Dabord, an avantaj a zeblante bea evit ar Zozon. Ar Vretonet a gollas Geoffroi de Mellon ha Geoffroi Poulart, o daou ecuierien, pere a voe lazet a dolliou lanç; ar chevalier Yoen Charruel, Caro de Bodegat, hac an ecuiier Tristan Pestivien, a voe discaret a dolliou morzol, ha grêt prisonnerrien dre Bembro. Goude calz a effortchou, en pere en tisputet ar victor gant poan vras, hac o vea seuis meurbet hac accablet oll gant an domder, en em separjot eus a bep coste evit qemer halan hac en em refresqi eur moment.

Beumanoir, o velet e dud diminuet dre ar c'holl eus a bemp dioute, a erbedas ar re-all da redoubli a gouraj. Neuze an ecquier Geoffroi de la Roche o vea lavaret deàn penos ma vije armet Chevalier, e santje redoubli e nerz hac e gouraj, ar Marichal a autreas deàn ractal an urz eus ar chevaliri, ouz en exorti da ober ervad evit heuill exempl e dad còs Budes de la Roche, pehini a voa eu em vrudet bras en brezelioù an Douar-Zantel.

Ar momentje-se a beoc'h a voe heuillet eus a eur stocaden terruploc'h eguet ar guenta. Beaumanoir en em disquezas vaillant dreist muzul; mes blesset e voe, hac ar c'holl eus e voad o vea en alteret terrupl, e c'houlennas da eva; neuze e e réas Geffroi du Bois deàn, unan eus e vignonet, ar respont brudet-mâ : *Beumanoir, ev da oad, ha da zec'het a dremeno.* Ar seurt rebech-se a biqas enor ar Marichal, pehini a guntunuas da gombatti gant calz a couraj; gouscoude, accablet dindan an nombr, e voa var ar poent da vea grêt prisonnier dre Bembro, pehini a grie varnàn en em renta, er moment ma voe lazet ar chef Soz-ze gant Alan K'anrais, ecquier Breiziad, pehini a roas deàn eun tol lauç, hac en discaras maro d'e dreid, al lauç o vea antreet en e lagad hac en e empen. E varo a laqas an dizurz etouez ar Zozon, hac ouспен, a ziangajas eus o c'homz an tri Breton, Charruel, Bodegat ha Pestivien, pere a voa prisonnierien; hac o vea bet delivret, e qemerjont pers er gombat. An ecquier Guillou de Montauban a échuas, dre eur finisse brezel, da laqat ar Zozon en dirout : sailla a eure var e varc'h, hac o vea grêt ar vâ da guemer an tec'h, evit o zenna var e lerc'h, e reas troyou ha distroyou cam, hac e teuas d'ar c'haloup d'en em vesqa en o zoüez, en eur rânversi anê hac a deo hac a glêi a doliou morzol. Ar Zozon a gollas couraj neuze; hac ar re ne voent qet lazet er gombat, a voe grêt prisonnierien, ha cunduet da gastel Josselin dre ar Vretonet triomplus.

Cetu aze ar recit fidel eus ar gomba: memorabl-ze, pehini ne vo birviquen ancounac'hêt etouez ar Vretonet, na gant ar Zozon memes.

Ar gombat-mâ en devoe lec'h er bloa 1350, d'ar zadorn aroc sul al *Lætare*.

G. *Contant bras oun eus ho recit, mes carout a rasen clêvet henvel ar Vretonet vaillant-se.*

R. Cetu-int amâ :

CHEVALIERIEN :

Robert de Beaumanoir*. — An A. de Tinteniach*. — Gui de Rochefort. — Yoen Charruel. — Robin Ragueneel. — Huon de Saint-Yvon. — Caro de Rodegat. — Olier Arrel. — Geffroy du Bois*. — Yan Rousselet.

ECUIERIEN :

Guillou de Montauban. — Alan de Tinteniach*. — Tristan de Pestivien. — Alan de K'anrais. — Olier de K'anrais. — Louis Goyon*. — Geoffroy de la Roche*. — Guyon de Pontblanc. — Geoffroy de Beaucorps. — Mauriç du Parc*. — Yan de Serent*. — N. Fontenay. — Huguet Trapus. — Geoffroy Poulard. — Mauriç de Tronguidy*. — Gestin de Tronguidy*. — Guillou de la Lande*. — Olier de Monteville. — Simon Richard. — Guillou de la Marche. — Geoffroy de Mellon.

Ar steredennou a verq ar re o devoa c'hoas o nizien bian beo aroc ar revolution.

Eur groas a voe savet goude er plaç-se, mes distrujet è bet cazi oll er revolution. Lenn a rër c'hoas gouscoude e lizerennou ancien, var ar sichen a zupporte anei : *Da vemor perpetuel ar GOMBAT A DRÉGONT, goneet gant an A. Marichal DE BEAUMANOIR, er plaç-mâ, er bloa 1350.* — Louis XVIII en deveus laqet sevel eun azroüez ar c'haera er plaç-se memes, evit renta enor d'ar Vretonet vaillant pere a vouezas exposi o bue evit savetât o biô eus a valiç o adversourien, ha da zigas da zònj d'an oll Vretonet da zont d'o imita, mar bez ezom.

G. *Piou en devoe da zisput evit beza Duc a Vreiz?*

R. Yan a Vontfort, hanaveet evit Duc a Vreiz, dre gombat Alre, an 29 a vis goengolo 1365, a c'honeas var Charles de Blois. Gonit a reas Breiz oll, hac er meritout a rê dre e furnez goude ar victor. Ober a eure en e vrô evel a cure goechal Herri IV en Franç. Ar pez a gresq

c'hoas e c'hloar, e zeo m'en devoa da gombati an daou buissanta generaleteus an Europ : Duguesclin ha Clisson. Emàn, dre e grueldet, a voe hanvet *ar C'higuer*.

Famill Montfort, assuret var an tron dre e merit, e deus possedet an Dugach a Vreiz bete ma é bet unanet d'ar Franç er bloa 1524.

G. *Petra voe caus m'en em roas Breiz d'ar Franç?*

R. Ar brezelliou continuel, hac ar garante vras e devoa an Duques ANNA evit e fobl, pere a gare eguis eur vam dener. Ar Brinces-se, leun a gouraj, a vertu hac a garante evit Breizis, o velet na elle qet rezista ouz ar Franç, hep brévi e fobl, en em rezolvas d'en em sacrificia evit ar Vretonet, en eur dont da zemei da Charles VIII, roue a Franç. Mes, evit se oll, ne voe qet bet c'hoas unanet Breiz d'ar Franç nemet goude maro Charles; neuze ANNA a zemeas da Louis XII, roue a Franç, dindan pehini e voe neuze unanet evit mad.

G. *Ha chom a rejot fidel d'ar Franç?*

R. Er bloa 1589, calz a guæriou eus a Vreiz en em zisclêryas evit an alianç a voa a enep Herri IV, roue a Franç; mes ar prinç mad-se, tad e oll sujedet, ha mignon bras d'an dud divar ar mêt, da bere e promete *ar yar er pôd*, a deuas a benn, dre vadelez e galon, da c'honit calonou ar Vretonet, pere na rejont nep effort evit en em attachi deàn, hac abaoue ec'h eller lavaret evit güir e zeo bet atao ar Vretonet fidel d'ar Franç.

G. *Piou en deus hanavezet da guenta Herri IV evit Roue a Franç?*

R. Parlamant Breiz : Enor deàn.

G. *Petra a velet a gurius e Petersbourg, er bloa 1740?*

R. Er gouân vras eus ar bloa-ze, e voe grêt eno, gant ar brassa reiz, *eur Pales Scorn*, pehini en devoa 250 troatad anter a hirdet, var 16 anter a ledandet, hac 20 a hueldet. Eus a rivier vras an Neva e voe tennet tout ar scorn-ze, pehini en devoa 3 droatad teoder. Dre ma tennet anê deus ar rivier, e vijent taillet evel mein benerez, ha pa vijent placet, ec'h arozet anê gant dour a bep liou. Dirac ar pales-se e voa placet 6 canon scorn',

teurniet, gant o affajou hac o rojou, grêt ive gant scorn.
Carguet e voent a boultr, hac e tenjot gante.

G. *Comzit din ivez eus a Feunteun Vozeley.*

R. Ar Feunteun-ze en em formas ouспен cant vloas zo, dre eun tourmant horrupl. Eun ozac'h, spontet gant an tempest, a zortias eus e dy, hac a reas eun toull en douar; qerqent e saillas ac'hane eul lomen vras a zour, gant qement a nerz, ma voe discaret d'an douar; hac o vea bet goude tostêt gant eur c'houlouen, an dour en em alumas, hac ar feunteun a leusqas flamou bras a dân. Abaoue e deus conservet ar memes vertu, ha bete zo qen ma laqa en glaou ar brassa tammou coad glas; ha gouscoude an dour-ze ne deveus nep tomder ebet, hac a zo memes qer yen evel an douriou all.

G. *Comzit din eus a eur Breton vaillant benac.*

R. Re am be da ober, ma rancfen henvel an oll Vretonet o deveus disqezot en peb amzer eur gouraj dreist-ordinal. Ne hanvin nemet nebeut :

Primoguet, Duguay-Trouin; Guichen, Ducouedic, Lacross, Cornic, Surcouff, Bisson, etc. — Duguesclin, La Tour d'Auvergn, den eus a eur sqiant vras, hac en deus scrfet var sujet hor brô; en henvel a rejot *Qenta Grenadier a Franç*, bete ma voe lazet er bloa 1800. E numero ne voe qemeret gant den er rejimant, ha pa vijo grêt an appel, an oll grenadourien a responte a ur voez; *Maro er C'hamp a enor!!!* — Pascal, pehini a grie var e Vretonet, e Lutzen : Dao-ta, potret, qen a danfoeltro.

Er bloa 1828, Bisson a gommande eur vatimant, e pehini e talc'het forbanet prisonnerien; souden e attaqet gant 3 lestr preyserien, eus a 70 den a eqipach pepini. Bisson n'en devoa nemet 14; mes en em rezolvi a ra da rezista. Pa velas e saille ar forbanet d'an abordach, ha na chomme gantàn nemet 9 den hepqen, ec'h ordren d'e dud en em sovetât, rac decidet e voa da zêvi e lestr, ha da zailla gantàn en ear, qentegnet en em renta d'ar seurt tud. Mil boan en devoe d'o laqat d'en abandoni : oll e felvee de mervel gantào. Anfin, tec'hel a rejont, ha ne chomas er vatimant nemet Bisson hac e bilot Tremintin.

Emân, indignet oll a eneb ar forbanet, hac a admiration evit e gabiten, a dou e varvo gantàn. Laqat a ra e zorn en o hini, hac an harros Bisson, gant e zorn all, a laqa an tån er boudrieren. Ractal e saill ar vatimant en ear, gant eun drous an horrupla, hac e tisparis Bisson evit james!... Tremintin a voe stringet var bord an od, evel dre viracl, mes brêvet oll hac estropiet meurbet; eno e voa ive distolet 70 eus a forbanet lazet.

Qerqent ha ma voezas ar ministr qement-mâ, e ti-guemennas da Tremintin mont d'e gaout, pa vije yac'h avoalc'h evit se. En effet, Tremintin a yas pa voe pare; hac evel m'en em bresantas, e voe diguemeret evel eun harros. Ar Roue, atao prest da recompansi ar vaillantis, en em hastas da enori an den courajus-mâ demeus a vercou e justic hac eus e vadelez.

C'hoar Bisson e devoe 500 scoët pansion. Statu Bisson a zo savet var beg eur golonen, en Oriant. Bisson a voa eus an Oriant, ha Tremintin eus a Enez-Vaz.

G. Comzet oc'h eus din eus a Voaset vaillant; mes, ha ne zeus get bet ivez Merc'het a galon?

R. Evel evit ar goaset, em be calz da henvel; mes ne gomzin nemet eus a beder, eus a vroyou differant.

1. Janned d'Arc, leshanvet Güerc'hez d'Orleans, eus a vilajen Domremy, merc'h da eur paysant.

Ar Franç a voa neuze en eur stat trist, dre ar victoriou a c'honee ar Zozon en hon rouantelez memes. Janned, evel dre eun inspiration divin, en em sel evel galvet gant Doue da savetat ar Franç ha da chasseal an enemiet, a voa var ar poent da guemer Orleans.

Mont a eure eta qerqent da gaout Charles VII, roue a Franç, hac o vea expliqet deàn sclêramant ar sujet eus e demarch, en em laqa e penn e drouplou, hac ec'h an-couraj an oll zoudardet, dre he exempl, en eur chasseal ar Zozon. Cundui eure neuze ar roue da Rheims, evel m'e devoa promettet, evit laqat e sacri. Mes an haroses-mâ a voe qemeret e siéj Compiègn, ha casset da Rouan, e pelec'h e voe condaonet evel eur sorcerez da vea dêvet en beo, er bloa 1451, en mez he adversourien milliguet.

Souffr a eure eur maro qer cris ha qen horrupl gant eur gouraj ar vrassa.

Louis XVIII en deus grêt sevel statu Janned d'Arc en Orleans. — An A. Penguern, coronal Breton, a eure d'e rejimant arrêti dirac ar statu-ze, hac a guemeras an drapo evit he zaludi dre deir gñech.

2. Eur guær a voe qemeret dre assot; ar general adversour, aroc ar pillach, a bermetas d'ar grague anlevi ar pez-o devoa a bréciussa ha sortial a guær. Souden e veljot greg commandant kær o sortial gant e goas var he diouscoas, hac an oll grague all ouz he heuill er memes fêçon. Ar general adversour, carguet a admiration evit eún action qer caer, a eure graç d'an oll.

3. Er bloa 1522, ar Zozon o vea qemeret Montroulez dre drabison, a bille hac a laze an habitantet. Eur plac'h a gampr eus ar Ru-Vras, chommet he-unan en ty, a zastumas merc'hed all ganti; hac o vea digoret scoutill ar c'haeo, a voa doun bras ha leun a zour, e lézas an nôr anter-digor, en hevelep fêçon, dre ma antree ar Zozon a vanden, e coeent an eil var eguile er c'haeo, en nombr a ouспен 80, e pelec'h e voent beuzet. Anfin, an ty a voe forcet, hac ar plac'h jenerus-mâ o vea tec'het d'ar c'halatres gant e c'hamaradezet, a voe poursuet gant ar Zozon, ha stlapet dre ar prenest var ar pave. Pebes domaj n'en dê qet bet conservet he hano!

Epad ma voa ar Zozon o vassacri tud ar Ru-Vras, an A. Lanles, bêleg-prevôt eus a Ilis ar Vur, goude bea serret-clos an orojou var e lerc'h, a bignas betec gueridon an tour, hac ac'hane, gant eun arquebus, rac ar fusuillou ne voant invantet nemert vardro cant vloas goude, e tenne rust var ar Zozon, pere a rancas en em repui betec qæ Treguer, en qichen eur feunteun pehini a zoug hirio o hano, abalamour ma voent massacret eno en nombr a 800 gant ar Vontrolezis, o tistrei deus foar Guengamp, hac o goad en devoa rusiet dour ar feunteun-se.

4. Castel Montroulez, assiejet, a vãnqe a voed; ar general enemi, o c'houzout e voa an itron a Rosampoul, greg ar gouarner, prest da wouilloudi ha dastumet er

e'hastel gant he fried, a eure teurel dêi pep seurt meuzou mad ; mes ar gouarnerez courajus a laqas o disteur l'er mêtz, en eur lavarat : « Ar pez zo mad evit va fried hac a evit ar garnison, a zo mad avoalc'h evidôn. »

G. *Peseurt Rouanezet zo bet e Montroulez?*

R. Mari Stuart, rouanez Scoç, brudet bras dre he c'haerdet, he speret hac he maleuriou. Diambarqi a eure e Montroulez, er bloa 1548, en eur vont da Baris evit demei da vab ar roue a Franç. An A. Rohan, e penn an noblanç, a recevas anêi o sortial eus ar vatimant. Goude an *Te Deum*, canet en ilis ar Vur, e yas da gouent S. Dominic, e pelec'h e voa ar pales ; mes o tremen dre vanel ar Prison, ar pont a grevas dindan boez ar gavailliri. Ar Scoçis en em laqas da grial : *Trahison, trahison!* mes an A. Rohan, pehini a vatee tost da litier ar rouanez, a brononças a boez penn ar c'homzou-mâ : *Biscoas Breton na eure trahison*. Epad an daou devez a dremenas ar rouanez e Montroulez, e voe dôrojou kær divudurenec. — Piou en devije sônjet neuze e rancje eun deiz ar brinces gaer-ze, goude bea bet destumet 19 vloas er prison, dont da goll he bue var eur chaffot ! Ah ! bepret e vo clêmet Mari ; mes he fersecutorez jalous a vo da viqen excret.

An 20 eus a vis gouere 1831, Dona-Maria, rouanez Portugal, oajet a 13 vloas, a êruas e Montroulez, goude bea diambarqet en Brest, evit mont da Baris. Rentet evoe dêi an oll enoriou, dre bep seurt mercou a respet hac a interest tener a guemeret evit eur rouanez qer yaouanc, pehini e devoa dija eprouvet calz a drouqc'hraçou. Eur solanite vras a voe en deiz-se e Montroulez.

G. *Petra a velet a vrao goechal e Montroulez?*

R. Gouel ar *Pantegot*. E mis Mae en em assemble kæris er C'hastel, pehini ne voa qet closet neuze evel brêmâ, hac e velet eno ar Mêt hac oll pennou kær, ar yourc'hisien, paour ha pinvidic, hac o oll famillou, ar varc'hadourien frouez anfin, evel en eur pardon. Ar botret a vije recevet chevalierien d'an oad a 7 vloas, mes ne dennent nemet da 18. En beg Torossen Pantegot e

placet eur rondachen, var behini e voa eul lapous coad, hanvet en gallec *Papegot*.

Neuze ar Mêr, o vea grêt laqat pep tra en urz, a c'halve ar chevalerien pere hepquen o devoa droat da denna. Eno neuze, pep chevalier, armet eus e fusuill, a zeporte an urzou. Qerqent ar Mêr a rê sin d'ar c'henta chevalier da denna; ha pepini, herves e renq, a glasqe trapout al lapous. P'en devije eur chevalier ar boneur da ziscar ar Pantegot, e save neuze eur c'hri a joa, hac e vije proclamet *Roue ar Pantegot*. Ractal e tiredet en kær, en eur grial a boez penn : Hen-a-hen en deus discaret ar Pantegot. Ractal e vije lojet eur variqen win e ty ar Roue. Ar Mêr, a goste deàn *Roue ar Pantegot*, cheffou kær, hac eur bobl immanç, en em rente en ilis ar Vur, e pelec'h e vije canet eun oferen solanel, hac e vije roet neuze mil livr en arc'hant da Roue ar Pantegot, pehini ive, d'e dro, a roe eur repas caer.

An divea roue a voe Alanic an Audren, qere, eus a ru ar Vur.

G. *Peseurt marvailhou a gontet goechal e Montroulez?*

R. Comz a rêt eus a *Deuz ar Pouliet*, eus a *Gariguel an Ancou*, eus ar *Ganneres-Nôs*, eus a *Bot e voutou coat*, eus ar *Buguel-Nôs*, eus ar *Gornandonet* a voa dindan ar C'hastel o conta o arc'hant, hac a draou sot evelse, pere a rê aon d'ar vugale, hac avichou ive d'ar re vras. Bea e voa c'hoas eur brinces e feunteun *Campr-al-Livet*, hac eun all e feunteun *S. Nicolas*, pere a deue en o frenestou d'an tol a greiz-de. Adrec forn *S. Martin* e zeus ive eur feunteun, e pehini e chenche an dour en gûin deiz gouel *S. Martin*, d'an tol a anter-nôs, etc. — Qementse n'en dê qet estonus, rac eur pennad zo e zeus bet tud speredus avoalc'h evit daoulina dirac eur *Golen*, en tu-all d'ar *Benc'hoat*.

G. *Ha bea zeus eun dra gurius benac da velet e Montroulez?*

R. *Goechal e velet Tour caer Itron Varia* ar Vur, eus a behini ar men qenta a voe pozet er bloa 1363, deiz *Anter-Eost*. Er bloa 1806, an 28 a vis meurs, e fraillas

ar peder golonen e zoutene, hac e coeas an Tour, burzud Montroulez, vardro un heur ha qart goude creiz-de. Pévar den a voe lazet dindan. — Ar pors-môr hac ar rivierou, oll e mein beneres, ar pez ne veler qet memes er guæriou vrasa, a zo caer. — Pebes domaj ne zeus qet a blomennou evit furnissa dour e pep qartier! Istre ma ve eun ornament, e ve ive eus ar vrasa utilite.

Aroc êchui da gomz a Vontroulez, e lavarin penos hou tadou côs, goude bea bet clévet gant o re-int, a lavare e voa bet güechal eur merventi qen horrupl, ne voa chommet nemet ur c'holistr evit serri an illis.

Er bloa 15... e voe eur vocen e Montroulez, pehini a anlevas eun infinite a dud. Güelet hon eus memes, en bêred S. Vaze, men-be ar breur Joseph, cabucin, maro gant ar vocen-ze.

Ar vocen a reas eur ravaj qer bras ma renqas Escop Castel-Pol permetti da dud qerent tost dimei assambles, evit ma vije poblet ar vro.

Ar c'hléved lovr a zistrujas ive eur bobl immanç er memes kær, pell-amzer zo, pa ê güir ar vèrejou nac an ilisou ne sufisent qet da receo ar c'horfou, hac e rancjot en em zervicha eus a eur parq e penn hent S. Augustin, en digor hentchou Brest ha Castel, a glêi, cazi en faç da hent Castel, hac a hanvet *Bêret al Lovrezet*. Qent ar revolution, procession ar Rogationou, goude eun oferen canet e chapel S. Augustin, a yê da vêret al lovrezet, e lec'h ma canet al *Libera* evit ar re a voa entêret eno. Da zezirout ê e ve savet eur groas eno, var behini e ve merqet en memor a betra.

Er bloa 1832, ar c'holera-morbus a eure ive eur ravaj spontus e Montroulez.

G. Comzit eus a Ilis hac eus a Dour an I. V. ar Vur.

R. Evit pignat d'an ilis e voa 37 pazen mein benerez ar c'haera, labouret e mouleür. Digor ar pazinier a voa eus a 16 troatad; a deo tyes, a glêi eur gardecor superb. An Tour a voa evel hini Castel, mes brassoc'h ha caeroc'h ornet. A uz dôriou ar porchet e voa ar Verc'hez en eur grotten dindan goer, ha d'he zouten, pennou an

3 breur o devoe ar marc'hat da zével an Tour. A bep tu e voa S. Yan Avieler ha S. Luc. Ebars en Tour e voa ar gampr qenta, diblenchodet ha didreustet pell a voa; a uz, cambr an horolach; huelloc'h cambr ar soniri; hac aziouc'h, cambr ar c'hleyer, elec'h ma voa ar C'hloc'h-Bras, var behini e voa bulzun ar güiaderien, pere o devoa roët ar c'hloc'h caer-zed'ar Vur, pa deuas o breuriez eus a S. Vaze d'ar Vur; cloc'h ar Verc'hez; cloc'h an Drindet, ha cloc'h ar Zalud. Ac'hane e piguet d'ar garidou huella, a belec'h e velet kær ha tro-wardro. En diabars an tour begueg e voa cloc'h bras an heur, hac 8 cloc'h a garillone bep quart-heur, hac a zone goechal an *Ave Maris stella*, bep heur. Daou gadran a voa: unan a roe var tu ar Vur, hac eguile var plaç ar Pesqet. Garidou a caer rê an drô d'an ilis, en diavès hac en diabars. Dre an tu clêi ec'h antreet en ilis; a deo e voa auter S. Rene ha S. Guillerm; ty bêleg an ofern guenta, sacristiri ar chantret har ar c'holistret, an hini creiz, hac hini ar chaloniet, o zeir a uz traòn hent an hospital; goude e voa pazinier an ogrou; pelloc'h, auter ar C'brist-Bras a zo en illis S. Vaze. E penn an ilis, a deo, auter an Itron Varia Zelivranç; a glêi hac e penn ar c'hœur, an Auter-Vras, ornet a uz eus a c'haridou marbr du, labouret esqis. E coste an abostol, an Drindet; a goste d'an auter, S. Louis, hac e coste an aviel S. Marc. A goste, en eur groten, Itron Varia ar Vur, pehini a zigoret deiz Gouel an Drindet, pardon ar Vur, ar pez a rê d'ar bobl diredec en foul d'e fedu ha da admira an traou caer a voa enni. A goste e voa auter ar Sepultur. Prennestou an auter a roe var digor banel ar Pasteziou.

Ar c'hœur, aroc 1788, a voa evel hini catredal Castel, ornet a sculteür caer ha fin, mes distrujet e voent oll, ha ramplacet dre laboriou commun. Eun êrer bras, en coëor alaouret, a zerviche da lutrin, ha tri leon coëor a orne e zichen. Tri lampr arc'hant a voa e traòn an Auter-Vras, hac eun all dirac ar Verc'hez, pere a vije alumet nòs-de. Aziouc'h d'ar c'hœur e voa tour cloc'h *Guillaouic*. Etal ar pincin marbr ru-güen, oc'h antreal

en ilis, a deo, e voa eun dourellic men K'santon, e pehini e voa eun demezel, hac ermes eun æl ouz e c'homunia. A uz d'ar prennest grillet, e lennet e lizerennou aour : AVOYE DE COATANSCOUR. Bemde e teue d'an ofern guenta d'ar Vur, hac e tigasse en e davancher, qig ha bara da rêi d'ar beorien. Heuillet eun deiz gant he mam, e tispacas e davancher, ha na goeas nemet fleur. Ar vam coleret, e dastumas en tourel Coatanscour, gant difen da rêi dêi da zêbri : mes eun æl a deue bemde d'e mezur eus ar bara celestiel. Evit merq eus a guementse e voe placet an dourellic en ilis ar Vur. Er gûelet hon eus.

E Lann-Festour, var hent Sant-Yan, a glêi, e veler Croas ar Rouanez, var sichen pehini e pozas an dugez Anna he zreid, pa zisqennas eus al litier, goude bea partiet eus a ilis ar Vur, da vont en pelerinach da Sant-Yan-ar-Bis, er bloa 1506, evit he foan daoulagad. Mercou he zreid a veler c'hoas var ar sichen.

Eun nebeut mad pelloc'h, a glêi, aroc êruout e Croas ar Bis, e zeus eur men bras, harpet ouz ar c'hleun.

Hon tud côs a gonte demp penos, eur goas o vea ét da laeres eur fagoden lann, en erreas gant eur gorden, en eur ober dre voapêrez var ar fagoden eur groas gant e vis, hac o lavarat : Al loar d'am lounco, ma na rân eun tân mad gant va fagoden. N'e voa qet êchu e c'her, ma voe chenchet ar fagoden en eur men, hac ar goas lounqet gant al loar. — Sellit ouz ar men-ze, hac e velot ar groas ha fêçon eur gorden.

E Castel e veler Tour caer Creiz-Kær, hac en ilis catedral Bolz superb an A. Visdelou, escop.

Tost da Huelgoat e zeus eur roc'hel vras hac a ell un den hepquen da laqat da vouja.

G. Comzit din ivez deus Brest.

R. Bea ê, hep douetanç, ar c'haera pors-môr eus ar Franç, hac ec'h eller en assuri, ar c'henta eus ar bed, dre an antre estonapl eus ar rad, herves rapport an A. Cornic, eus a Vontroulez. Mes na ellàn qet niveri amâ an oll draou burzudus a veler er guær-ze nac en Breiz : cals re hor be da scrifa.

Goechal, pep den neve demeeet, a voa objlijet d'en em stlepel er môr an deiz qenta ar bloa. Nac a intânvezet, ma n'o devije qet gouezet o goaset qez neuzial.

G. *Petra a veler a derrubl vardro enezen Sizun?*

R. Beg ar Raz ; ne zeus netra a spontussoc'h eguet ar passaj horrupl-se ; evelse, ar vartolodet qez, ouz en tremen, ne vâqont qet da lavarat :

Va Doue, va zicourit da basseal ar Raz,

Rac va lestr a zo bian hac ar môr a zo bras.

Nep na zent qet ouz ar stur,

Ouc'h ar garrec a rai sur.

Biscoas den na dremenas ar Raz,

N'en devije aoun pe gloas.

G. *Petra a leverot eus ar guær gôs a Is?*

R. Ar guær-ze a lavaret a voa er plaç ma e mâ bremâ Douarnenez, herves Pieres Baud hac an historianet all ancien eus a Vreiz, hac a zupposer bea bet sumerjet vardro fin ar bêvare cantvet, da lavarat ê, brêmâ eus ouspen 1500 vloas. Gûelet a rêr c'hoas côs mogueriou, pa ve izel ar môr. — Lavarat a rêr :

Abaoue ma ê beuzet ar guær a Is,

Ne zeus qet cavet par da Baris.

G. *Petra a velet goechal a gurius e Qemper?*

R. Goechal, deiz gouel Santez Cecila, da ziv heur goude lein, e pignet er garidou a zo aziouc'h an nôr dâl, el lec'h ma voa statu ar roue Gralon var varc'h, etre daou dour ilis S. Caourintin. Eno e vije canet var vuzic. Epad se eur serjant poliç a bigne var taillard ar marc'h, eur voutaill, eur veren hac eur zerviet en e zorn ; emân a gargue ar veren a win, e bresante d'ar roue, a dorche e vuzellou d'ar prinç, hac e silape ar veren var ar blacen. Ar bobl en foul a zaille evit e drapout, hac an hini en rente, hep na vije faoutet na torret, en devije cant scoët evit e boan. Goude ze e vije laqet eur branq lore en dorn ar roue Gralon.

G. *Petra a leverot deus ar C'hroasie?*

R. Ar grague hac ar merc'het yaouanq, gûisqet caer, hac ornet demeus a bep seurt fleurjou, a rede var eur

garrec a voa var bord ar môr, hac eno, o daoulagad savet varzu an ên, hac o divrac'h en êr, e canent, pa velent al lapousset-môr :

Lapous, lapous, lapous,

Digas din va fried, ha din va amoureux.

G. Petra eo bividiguez ar Vretonet ?

R. Ar Vretonet a gar ar religion dreist pep tra, hac ar brassa attachamant o deus evit ar Franç; meurbet int hospitalierien. Mes rebech a rêr da galz da garout re o banne, ha da nonpas bea propr avoalc'h. Ar pez a eston calz a dud, é güelet peguen dies e zoar azeet ouz taul, evel pa ve dies caout eur banq qempen evit bea en huedet hac en distanç convenapl, ar pez a hermetfe lezel ar scudel var an daul, e lec'h e delc'hel etre an daouarn. Ar routin a ra calz a c'haou, rac na c'hoanter qet planta goe avalou, rac aon da vea laeret, hep sônjal penos, amezeg an hini a blantfe goe avalou, o velet en defe emâ calz a avantaj, a deufe ive d'e dro da blanta e-unan; hac an eil en ser eguile, o defe ar blijadur da gaout eur banne gist d'o repasiou, dreist oll da derri o zec'hed epad al laboriou rust eus an east.

A tillach a diefet ramplaci dre bleinch. Eur c'hustum lous é ive c'hoza ar fri gant ar biziet, hac eva varlerc'h den, hep rinça ar picher pe ar scudel. Ar respet a dleer da Zoue a dlefe miret da grancha en illis. An habitud fall da lezel a bep seurt loustoni vardro an ty, zo penn-caus a calz a glénvejou, herves an oll vedecinet. Neuze, elec'h guervel eur medecin, ne rêr peurvuia nemet remejou comerezet, ha ne glasqer ar medecin nemet re diveat alies. Tleout a rafet ober granjou evit dastum an hed, e câs a c'hlaou, qentoc'h eguet en lezel en dram. Nac a gollou a rêr, en defot ar brecotion-ze !

Mes, poent é achui hor C'houfrançou, rac aon, e lec'h amuzi, ec'h enoufent, ar pez na zezirân qet. Va c'hoant é laqat tremen eur momentie a blijadur en nosveziou hir eus ar gouân, o lenn al levric-mâ. Contant meurbet e vin, ma ell plijout d'am c'henvrois divar ar meaz.

Abaoue ma zê composet al levr-mâ e zeus bet qement a chenchamanchou hac a nevezentiou en Franç ma zeus ranqet cresqi ar *C'honferançou* deus ar renseignamanchou a zo amàn varlerc'h :

G. *Petra eo Paris hirio ?*

R. Paris, capital ar Franç, a zo brémâ ar gaëra, ar muya brudet hac unan eus ar guæriou brassa deus ar bed. Napoleon III, pehini a zo o ren, en deus grêt anezi eur marvail evit an dud oll. Bea e zeus enni 62 ilis, heb conta teir a zo en construction; unnec pales; un niver bras a bourmenadennou; scoliou caër, evit bep seurt sqianchou hac an oll langachou; salliou caër, hanvet *musée*, en pere e veler deposed a bep seurt armou, statuou ha taulennou ar re gaëra, anfin an traou ar curiussa a zo bet possubl da assambli eus a bêvar c'horn ar bed; eur pales evit ar bancqeryen ha negociantet, da lavaret eo evit an dud a labour gant an arc'hant, hac a hanver ar *Bourse*. El lec'h-se e ve prenet ha guerzet bemdez, eus a greiz-dez da ziv heur, al leveou var ar Gouarnamant, an hentchou houarn, ar minou houarn, glaou douar ha meur a draou all; ar *Banq*, pini a furnis an arc'hant paper a zoug e hano; un nombr bras a theatrou evit ar c'homedi hac ar music; meur a tyez caër ha bras e pelec'h a zastumer, evit instruction an oll, forz levryou savant ha curius; hospitaliou e pelec'h e qemerer soign vras eus an dud clân pe blesset; pales ar zoudardet còs pe infirm a galver an *Invalides*; ty-kær pe an *Hôtel-de-Ville* a servich alies da rei repasiou ha baliou caër, hac anfin pales an *Tuileries* e pelec'h e chom ar chef qenta eus ar Gouarnamant, hac a zo en diabars ennan eus ar gaëra a ve possubl da velet. Bea zo en Paris 20 arrondissamant, ha 1,667,841 habitantet. E garnison a zo composet a 50,028 soudardet.

G. *Petra zo ive a gurius en dro da Paris ?*

R. Ilis caër Sant-Denis en pehini e veler beïou ar rouane Franç; Versailles, pales admirabl a zo bet grêt dre urz ar roue Louis XIV, hac a zo eur marvail dreist

ordinal ; pales Compiègne hac e forest bras meurbet a servich d'an Impalaër da chasseal gant an dud a compos e lez. Be a zo c'hoas traou all curius mes re hic e ve henvel ané.

G. Roit din eun explication benac var ar principala divisionou civil, ecclesiastic pe a vrezel a zo brémàn en Franç?

R. Goude meur a Vinistret a sicour Chef ar Gouarnamant da administra hon vrò, bea zo 28 lèsiou imperial; 17 Academi evit an instruction; 17 Arc'hescobayaich; 69 Escopti; 22 division a vrezel ha 5 prefectur maritim.

G. Penos eo composet an arme douar?

R. Evellen eo gomposet : Er c'henta tout ar 100 goard, tud vras ha terrubl evit servich particulier an Impalaër; ar goard imperial, ar choas eus an arme a gompren 1 rejimant gendarmiri; 3 rejimant grenadourien; 1 rejimant *zouaves*, soudardet guisquet e féçon an turquet; 4 rejimant voltigerien; 1 bataillon chasserien var droad; 2 rejimant culasserien; 1 rejimant a zragonet; 1 rejimant lancerien; 1 rejimant chasserien var varc'h; 1 rejimant al var varc'h, hanvet *guides*; 1 rejimant canonnerien var troad, hac 1 var varc'h; 1 division eus ar geni hac eur scondron equipachou. — Ar rest eus an arme en em gompos a 100 rejimant a linen; 20 bataillon chasserien var droad; 3 rejimant eus ar geni; 20 rejimant canonnerien var droad, douguet pe var varc'h. Ar c'havailliri a gompren 2 rejimant carabinerien; 10 culasserien; 12 dragonet; 8 lancerien; 12 chasserien; 8 hussardet. — Evit an Algeri be a zo 3 rejimant *zouaves*; 3 tennerien tud ar vrò; 3 var varc'h, hanvet chasserien eus an Afric; 3 all c'hoas var varc'h, composet a tud ar vrò hac a hanver *spahis*, hac en fin eul legion var droad composet a dud a bep seurt brò. — Ar gendarmiri, destinet da laqat an urz en departamanchou, en em gompos a 26 legion hep conta ar goard Paris ha gendarmet ar c'holoniou. Be a zo c'hoas 1 bataillon pomperrien evit ar servich spicial eus ar guær a Baris. — 6 scol particulier zo destinet da formi

tud yaouanc evit bea officerien en arme , pa o deus an oad hac an instruction necesser.

G. Hac an arme evit servich var ar môr, penos eo ive composet?

R. N'eus qet eun nombr determinet a martolodet, mes ar Gouarnamant a guemer hervez e ezomou etouez an dud yaouanc a tenn d'ar sort, mes ispecial etouez ar martolodet ar c'hommerç hac ar pesqeterien deus bord ar môr pini a fournis ar re guella tout, hac a zo var drô 160,000 den inscrivet varrol an inscription maritim. Istre ar martolodet be a zo c'hoas 1 rejimant canonnerien ha 4 rejimant infantiri evit servicha particulieramant er porsiou môr hac er c'holoniou, hac ouspen se gendarmeet, hac ouvrierien a bep seurt da ober ijinou. Ar batimantchou an arme vôr en em gompos vardro 53 listri vras, 58 fregaden, 39 listri scân, ha meur a re all biannoc'h. Compt a rêr en tout 290 batimant pere a zoug vardro 12,000 canon. Istre ar re hanvet amâ diaroc, be a zo c'hoas 117 poulset var ar vôr gant nerz ar vapeur, hac abaoe eur blavez benac re all goloet en houarn teo pere a zisfi ar boulejou.

G. Ha ne qet bet éruet en Breiz ha particulieramant en departamant ar Finistèr meur ha dra hac a dal ar poan bea remerqet?

R. Eo certenamant, an hentchou a oa dija a zo bet qempeunet mad, ha re nevez a zo bet grêt; guellât a zo bet ar porsiou môr hac ar rivierou; an tyez divar ar mêt e rer brémàn coantoc'h ha surtout scleroc'h ha commotoc'h eguet ne voant diarog, ar paysantet a lata o bugale mont er scoliou hac er scolachou evit receo instruction evel er vroyou all deus ar Franç; Ilisou a zo bet reparet pe grêt a nevez; daou tour goel caër a zo bet savet var ar c'haterdal Quemper; hentchou houarn hac a vo échué heb dale a ya da ober evel eur ceinturen d'hon brô; e Brest e oar occupet da ober eur pors môr bras evit ar c'hommerç hac eur guær nevez evit ar c'hommerç ive; ha touriou-tân a zo bet construet evit esetât d'ar batimantchou antreal er porsiou.

G. *Hac e Montroulez petra zo bet grêt ivez?*

R. Diou ru gaër ha ledan a zo bet digoret; unan var zu Paris, eun all var zu Brest; eun ty-kær brao en deus ramplacet an hini còs var ar pave neve; var bord rivier ar Pouliet a zo bet gret eur blacen foar hir ha ledan ha plantet; eun abatouer vras a zo bet grêt ive eun tam pelloc'h evit ar guiguerien da laha ho loënet; adren ru Paris, var bord ar rivier, a zo grêt eun ty spicial evit scol ar seurezet guen, hini communal hac eur scolach, o zri leun a vugale, hac ouspen eun alle vrao meurbet plantet a guez quistin an Indes; plomennou da fournissa dour d'an habitantet; brassêt manufactur ar butun en pehini e implijer 800 plac'het yaouanc da ober cigarennou; eur bassin gant dorjou a zo grêt ive evit delhel atao ar batimantchou bian ha bras da flotta er pors; ar ruou hac ar placennou zo sclêrijennet brémàn gant ar gaz. Ar blacen nevez a zo bet irrêt hac e penn izella eus ar blacen-se, azioc'h kær Montroulez e zeus grêt, evit servich an hent houarn, eur pont superb, eur marvail, eul labour dispar pehini a dreuj kær azalec ar C'hriou betec ar Roc'h, var eun hueldet a 189 troatad. Ar pont bras se, pehini en deus daou renq a volsiou manifiq hac en deus coustet daou million anter, a zo bet linennet gant an A. Fenou, ijnier ar Gouarnamant Montroulez. Var blacen ar Roc'h, er bloa 1864, e zo bet achuet da sevel eur *gare* da lavaret eo eun ty caër ha magazinou bras evit an hent houarn a dremen dre Vontroulez, da vont deus Paris da Vrest. Un hent evit ar c'hiri a gundu dijà deus ar bassin d'ar gare, hac eur ru hir ha commod a gunduo hep dale deus ar Blacen-Nevez dre adren ru còs Bourret hac ar Poulfanc betec blacen ar gare.

A. LÉDAN.

FIN.

E Montroulez, e ty A. LÉDAN, Imprimer.

Propriété.